

Postarína plaćena u gotovom

Kalangya

IRODALMI FOLYÓIRAT

1. ÉV JUNIUS 2. SZ.

TARTALOM:

Szenteleky Kornél: Egy dunai kultúr-terv. — Csuka Zoltán: Három új vers. — Borsodi Lajos: Adieu (Novella). — Szirmai Károly: Szavak estéje (Vers). — Bencz Boldizsár: Őszi naplemenőben (Vers). — Andriy Ivó: A muszafirhanóban (ford. Müller Béla). — Adorján András: Két új vers. — Darvas Gábor: Szálláson (Novella). — Gergely Boriska: Varrótűhercegnő (Regényfolytatás). — Kristály István: Élet és irodalom (Tanulmány). — Borsodi Ferenc: Holnap felé (Vers). — Bencz Boldizsár: Az asszony bálványa előtt (Vers).

LÁTHATÁR:

Borsodi Lajos: Baedeker — Szirmai Károly: Szenteleky Kornél Isola Bellája. — Szirák Dénes Sándor: Céllrodaimak jogosultsága és színerglája. — Gergely Boriska: Világneveti- vagy osztályirodalom. — Gergely Boriska: Dörl bálci. — Polácsi János: Klaus Mehnert: Die Jugend in Sowjetrußland. — Polácsi János: Prohászka Ottokár nyomában.

Szerkeszti:

SZENTELEKY KORNÉL

Társ szerkesztő:

Csuka Zoltán

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

NOVI SAD, KRALJA PETRA UL. 30

1932 június 1

Ára 12— Din.

Gyűjtsd a termést kalangyába!

A Kalangya szerkesztősége ezt a jelmondatot írta a lap homlokára, mert ez a jelmondat tökéletesen kifejezi azt, amit a Kalangya körül egybegyűlt íróemberek akarnak. Igen, kalangyába gyűjteni az irodalmi termést, azt, amely a jugoszláviai magyar kisebbség szellemi életének kifejezője, leg tisztább és legbecsületesebb megnyilvánulása. Az az írói tábor, amely most a Kalangya körül egybegyűlekezett, hosszú esztendőök óta hittel és lelkesedéssel végezte ezt a kulturmunkát s hiszi, hogy minden egyes olvasójánál ugyanezt a hitet és lelkesedést fogja találni.

Igen, minden egyes olvasójánál s ezért számítunk arra, hogy kulturmunkánkban az olvasók zöme is résztvesz és a maga részéről is hozzájárul ehhez a kalangyagyűjtéshez. A Kalangyának nem szabad a Vajdasági Írás sorsára kerülni, a Kalangyának élnie kell és egyre szebb és egyre emberibb megnyilvánulásokat kell felmutatnia. Ezért kérjük minden egyes olvasónkat, vegyen részt ebben a kalangyagyűjtésben, mutassa meg a Kalangyát minden egyes ismerősének, jóbarátjának és szólítsa fel őket, hogy ők is csatlakozzanak a lap olvasóinak táborába. A Kalangya a saját erejéből akar megélni s mert minden indulás nehéz és súlyos anyagi áldozatokba kerül, az Erdélyi Szépmíves Céh mintájára, mi is a rendes előfizetőkön kívül alapító előfizetőket is gyűjtünk. A rendes előfizetés negyedévre 30— félévre 60— dinár, míg az alapító előfizetés egy évre legalább 400—, félévre pedig 200— dinár. Alapító előfizetőink nevét a Kalangya borítólapján külön helyen örökítjük meg, hiszen a Kalangya bekerül a család könyvtárába s hadd lássa a gyermek és unoka is, hadd lássa a késő utókor azok névsorát, akik a kultúrát szeretni tudták, hittek benne és cselekvéssel támogatták.

Gyűjtsd a termést kalangyába — ez a Kalangya szerkesztőségének jelszava s ez legyen minden egyes olvasójának jelszava is.

Megbecsüléssel és szeretettel

a Kalangya szerkesztősége

és kiadóhivatala

Egy dunai kultur-terv

Azt az igazságot, hogy egymás nem ismerése mennyi félreértést, ellenségeskedést, meddő harcot és sorsokat megpecsételő előítéleteket jelent, nem kell bővebben bizonyítani. Az ellenség nem ismerése már számos történelmi kudarcnak volt az oka, de ugyancsak bajt, kárt okozott az is, ha a szövetséges népek nem ismerték egymást, ha minden idegen volt számukra, ami kis világukon kívül esett. A világháború és az utána következő politikai elkülönülés is hatásosan bizonyítja ezt a tételt. Nehéz ma közeledési politikát vállalni és vezetni, mikor a franciák a háború alatt például egyebet sem hallottak, mint azt, hogy a négy-szögletes fejű boche-ok elevenen eszik meg a csecsemőket, mikor Coty sajtója még ma is hasonló hazugságokkal uszít, a másik oldalról viszont a franciákról gyártanak gyűlöletet szító, szenvedélyeket korbácsoló hazugságokat. Az a német, aki hosszabb ideig él a franciák között, az a francia, aki hónapokon vagy éveken keresztül német környezetben él, mindenesetre megmósolyogja ezeket a hazugságokat, esetleg lázadó igazságérzéssel meg is cáfolja őket, de azért a tömeg lelkében gyökeret ver az előítéletek, hazugságok makacs tarackja. De mit jelentenek ezek a higgadt cseppek a szenvedélyek, a csunya és türelmetlen indulatok háborgó oceanjában?

„A türelmetlenség, — írja Le Bon az Igazságok Életében — amely még ma is oly súlyosan nehezedik társadalmi életünkre, a szellemi fejlődés törvényeinek gyakori meg nem értéséből származik. Az olyan tudás, mely elég nagy ahhoz, hogy visszanyuljon a dolgok gyökeréig: az mindig megértő és ennél fogva türelmes.“^{*)} Le Bon még háború előtt írta ezeket a sorokat, melyek ma talán még időszerűbbek, mint husz év előtt. Benda könyvéről*) sokat írtak, de azt nem lehet elvitatni, hogy a tudás még sohasem volt oly felületes, mint manapság, amikor például Hittlernek külön tudós tábora van, akik száználmas jelszavai alá „tudományos“ pilléreket raknak, akik az olcsó demagógiából nagy eszméket, misztikus igazságokat igyekeznek kikristályosodni. A modern rabulisztika furcsa, fonák fényekkel torzítja el az igazsá-

^{*)} Julien Benda: La trahison des clercs.

got, a történelem vérpárától gőzölő iskola, az uszító sajtó és a gazdasági sovinizmus ma már elviselhetetlen jelenségei pedig egyre újabb és újabb válaszfalat huznak jószándéku népek és nemes kulturák közé. A népek különösen az újabb nemzedékek nem ismerik egymást, vagy ami még rosszabb; hazug és zavaros torzképeket kapnak egymástól. Így minden közeledési politika a halálos ítélet pecsétjével születik.

Az első teendő tehát egymás megismerése.

Néhány hónap óta ismét időszerű lett a dunai konföderáció terve, amely azonban tisztán gazdasági terv volt. Ez az egyoldalúság a dolog sürgősségével magyarázható, mert ma mindenki mindennél fontosabbnak tartja a gazdasági bajokat és az új gazdasági szövetségtől a nyomorba süllyedt népek számára könnyebbülést remélnék a politikusok. Nem szabad azonban megfeledkezni, a kulturális tényezőkről, melyeknek hatása tisztább, tartósabb és nem csupán az anyaghoz kötött. Valljuk be azonban, hogy egy kulturális dunai konföderáció terve még nehezebben valósítható meg, mint egy gazdasági.

Nem ismerjük egymást. Jelenleg öt dunai állam él egymás mellett, egy földrajzi tömbben, de különböző nyelvekben, kultúrákban idegeneknek is tűnnek fel egymáshoz. Ausztriát kivéve minden dunai állam nemzeti egységként szerepel, innen magyarázható a szigorú kulturális zárkózottság, sőt a gazdasági sovinizmus is. Ezért nem ismerhetjük meg egymást, sőt akiben élne a megismerési vágy, annak sok akadállyal, a hazaárulás vádjával és a járatlan utak nehézségeivel kell megküzdenie, hogy célját elérje.

A dunai államok népei kulturális tekintetben hasonlóak a néplélek között nincsenek jelentősebb eltérések, hiszen a kultúrát, a nép pszichéjét, vérmérsékletét és jellemfejlődését inkább földrajzi, klimatikus és gazdasági viszonyok határozzák meg, mint a fajiség. Legjobb példa erre az Amerikai Egyesült Államok, melyek annyi fajt tudtak egy kulturális nevezőre, azonos életszemléletre hozni. A különbségek mélyítése, a fajiség kihangsúlyozása a türelmetlen uszító politika olcsó, de még mindig hatásos fegyvere. Pedig az igazi kultúra sohasem lehet türelmetlen, az testvérenek tekint minden kultúrát, de elsősorban a szomszédos és ezért hasonló kultúrákat. A dolgok gyökeréig kell nyulni — mondja Le Bon. Meg kell ismerni egymást! — hangzik az időszerű és helyzetünkhöz adoptált parancsolat.

Ezért minden dunai államnak egy biográfiát kellene kiadni sajtó (többségi) népéről, annak életéről, foglalkozásáról, kultúrájáról, művészetéről. Ebben a biográfiában többek között be kellene mutatni a népköltés és a modern irodalom igazi értékeit, illusztrációkban bemutatni a nép életét, a művészi érdekességeket.

és a tájak hangulatát. Az olvasónak mindent meg kell ebben a biográfiában találnia, ami csak arra a népre s főleg annak mai kulturájára vonatkozik, a folklorisztikus gyűjtésektől kezdve az új irodalmi irányokig és egyéniségekig. A biográfia azonban a szó szoros értelmében **rajz** legyen és nem **történet**. A nép igaz élet-rajza, jelenlegi portréja és nem heroikus multak mirtuszával, gonosz háborúk dicsfényével és a színházak történelmi diszlettárával felcicomázott, felismerhetetlenné tett nemzeti történelme. A történelemnek semmi keresni valója **sem** lehet ebben a könyvben. Először, mert a történelem csak a régi hegek felszakítását jelenti, holott ezeknek a biográfiáknak **célja**, hogy közelebb hozzák egymáshoz a szomszéd népeket. Másodszor, mert a biográfiák egyedüli célja egymás jelenlegi életének megismerése és nem olyan véres multak ismertetése, melyeknek előidézéséért a mai nemzedék nem felelős, de amelyekre való utalás csak kellemetlen, sőt gonosz érzelmeket válthatna ki a multakon kesergő lelkekben. A biográfiákból ki kellene gyomlálni minden olyan mondatot, célzást, képet és hangulatot, ami nem a megértést, a tisztán megismerést szolgálja.

Minden biográfiának ugyanaz a jelige lesz: Tolsztoj írta ezt a mondatot Romain Rollandhoz intézett levelében: *Tout est qui réunit les hommes: est le bien et le beau — tout ce qui les sépare: est le mal et le laid*. Minden ami egyesíti az embereket: az jó és szép — mindaz, ami szétválasztja őket: az rossz és csúf. Ilyen szellemben, ilyen jelige alatt kellene ezeket a biográfiákat összeállítani. Természetesen egységesen, azonos elvekkel és szándékkal. A biográfiáknak minden írója csak tényeket csoportosítana, elfogulatlanul, tárgyilagosan értekezne egy-egy tárgyról és témáról, a sovénység elvakultsága, egyoldalú megvilágítása nem kaphat helyet a megírás módszerei között. Egy írónak, egy szerkesztőnek sem szabad elfelejtenie azt, hogy a biográfia idegeneknek készül, akik szintén szeretik fajukat, népüket és kulturájukat.

Ez a terv egyelőre az öt dunai államot ölelné fel. Minden biográfia négy nyelven jelenne meg: a román biográfia például magyarul, németül, szerb-horvátul és cseh-szlovákul, a jugoszláv magyarul, németül, cseh-szlovákul és románul és így tovább. Ezek a biográfiák minden középiskolában kötelező olvasmányok lennének, minden egyesület könyvtárában mind a négy biográfiának ott kellene lenni. Az ára nagyon olcsó lesz, hogy minden érdeklődő megvehesse ezeket a fontos könyveket. A biográfiákat külön-külön nem lehet majd eladni, hanem csak együttesen mind a négy kötetet. A cél az lenne, hogy sokan, százezren olvassák ezeket a köteteket: minden középiskolás, minden hivatalnok, minden intellektuel, minden politikus, minden újságíró, aki véleményü-

szokott mondani népekről és államokról, holott sokszor azt se tudja, hogy mit is csinálnak azok a népek, nyereg alatt puhított húst esznek-e, avagy bölényekkel viaskodnak, sokszor fogalma sincs, milyen is annak a népnek kulturája, irodalma, tánca, zenéje, de a lesújtó és hebehurgya szóbeszédre épített ítélete hamarosan kész.

*

Mindez persze csak vázlatosan idevetett terv, amely új közhangulatot, új közvéleményt, új embereket, jobb, igazibb, neme-sebb szomszédokat szeretne teremteni. Örülnék, ha hamarosan a terv részleteiről vitatkozhatnánk.

Szenteleky Kornél

Ismeretlen

Ez az, mi férfit vonzott s vonz örökké:
a messzi tavasz, mellünkre amit sohse szivunk,
örvénytől mélység, s szédítő magasság,
az éjszakák burkának titkos magva
s a hajnalfény, amit utól nem érünk.
Milliárd fogantatás viharzó áradása
s a nagy folyam, hová minden torkollik: a halál.
Ezt meg nem értjük, felvérző lábbal csak kutatjuk titkát,
szédítő iramban csak pergünk, forgunk mind körötte,
egy szempár, amelybe bele sohse néztünk
s amelynek mélyén mégis ott vagyunk.
A csók amelyet soha meg nem adtunk,
az el nem hangzott szó, mely bennünk ég örökké,
egy gombostűfej furcsa tűke: ez is univerzum,
amelyben mint a bolygók elektronok keringnek

Ez az, mi férfit vonzott s vonz örökké.

CSUKA ZOLTÁN

Dicséret a kedvesnek

Régi költők példájára meg nem dicsérlek,
hajad illanó színét én meg nem énekelem,
szemed fényét nem fényképezem töredező képbe,
s forró szájadról nem zengek csókos himnuszokat.
Kezed szirmát versvázában meg nem őrizhetem
s nem rögzítek színt, fényt, meleget és formát
sárguló papírra;

de énekellek téged, ami tul vagy mind ezen,
örökvirág vagy s méhesztendőeskék döngicsélve járnak hozzád,
s mit együtt láttunk az alkonyat bronzszépsége,
folyók vidám hátáról ahogy előfut
vállról vállra emel s ezer alkonyat
röpit előre multhatatlanul.
Csókjaid forróján életek miriádja sütkérezik,
kedves te tul vagy mindenben
s lábad előtt a halál sötét kutyája immár
juhászodottan fekszik s a végtelenbe bámul.
Hajadból erdőgenerációk egymásra rétegződő élete
s friss illata hullámszik elő
s szemedből a napok örök körfutása int.
Kezed szirmán ezredévek ujló pázsitja hüsen bársonyoz,
s az élet kórusában soha ki nem hunyó dal te vagy.
Nő vagy és ember,
testvér, barát és kedves,
forró szeretőm,
mindennap újra nászra kelsz velem
s asszonyiságod teljével mindennap bőven ajándékozol.
Kedves, te vagy ki velem folyton újra indulsz
s indultál mikor ősapánk gerincén voltunk forró rezzenés
s indultál, midőn anyám méhében már föléreztem jöttöd.
S velem leszel, ha elmulásom esendjében egykor
áradó testem hmvai fölött ott virrasztasz a csillagokkal együtt
elfogyhatatlanul s elhagyhatatlanul,

CSUKA ZOLTÁN

Kreuger

Kidőlt a nagy oszlop

s utána kinban hördült Európa gazdasági rendje,
jó vezércikkírók tolla villámsebesen futott
s vidám önteltséggel írta a nagyszerű nekrológot,
redakciók mélyén bánatosan peregték az írógépek
s a tőke fájdalmát dübörögték a rotációsok.

Kidőlt a nagy oszlop

s im gazdasági rendünk széles zenekarai
bánatos gyászdulókat trombitáltak
s millió munkanélküli homlokán ismét
mélyebb lett millió ránc.

S lám ekkor tűnt ki:

az oszlop, mely büszke házunk homlokán klasszicizmust
gőgösködött,
nem márványból volt, még csak hitvány téglából sem
belsejében patkányok tanyáztak, férgek és tetvek
fröcsöntek szét és a rossz papírmásé alól
ezer család és szélhámoság szennyves vize ömlött széjjel.

Rajta hát költők, énekeljétek a nagy emberek bukását,
döndütnétek, akik diszei voltak, a mártirokat,
akiken átzugott korunk fájó fergetege, a gazdasági válság,
akik zuhantak s akiké im a tragédia,
míg Európa szédülten áll s benne bomlott méhkasok
zugása orgonázik
s az igaz fájdalom
milliók arcán csak néma és szánakozó mosoly.

CSUKA ZOLTÁN

Adieu!

Éjfél már elmúlt s a kis tengeri fürdőre mélységes csend borult. A sok sötétzöld bokor mögött a szüzi fehérségű házak nagy hallgatásba burkolódtak, szinte álmództak s messziről úgy tűnt, mintha testvéri szeretetben egymás vállán pihennének. A fellegező sötét ligetéből néha kisétált a hold s néhány percre sugárzó ezüsthályolt borított rájuk, mintha csak azt akarta volna kipróbálni, illik-e hozzájuk ez a szépséges disz. Hatalmas, mindenre betöltő éjszaka volt, az az álmokat hintő, beszédesebb, halkabban muló éjszaka, amikor minden hallgat és minden suttog és valami szelíd melankólia tölti be a mindenséget.

Egészen közel a parthoz egy kis félsziget nyult el. Fantasztikus, egymásra borult, öles sziklák élettelen összevisszaságban terültek el a földön, mintha csak valamikor hadakozó óriások lettek volna, akik egymást legyurták s azóta itt hevernének halott némaságban. Ide is küldött a hold egy kis reszkető sugárzást s most az elbűvölt félsziget mosolygott a saját szépsége boldogságától.

Ezen a kis félszigeten állott Páll Béla, az ő huszonhét esztendejének megtépett fiatalságával, kifosztottan és tragikus szomorúságában. Páll Béla úgy érezte, hogy a szíve minden örömmel és minden bánattal szemben érzéketlenné vált. Kora fiatalságától kezdve két kézzel szórta a pénzt és megvásárolta rajta az élet minden könnyű szépségét és minden apró tragédiáját. — Nekem már nem kell a szívem, mondogatta magának — a szívem megromlott. És céltalannak látta azt, hogy a lába még mindig von-szolja elernyedett testét. Páll Béla az ő huszonhét esztendejével meg akart halni.

Födetlen fővel állott itt az éjszaka dermetségében és nézte a tengert. Arra gondolt, hogy egy óra múlva hazamegy, a tükör elé áll, nyugodt kézzel a halántékára szorítja revolverét és szépen, szabályosan meg fog halni. De előbb el akart bucsuzni a tengertől, mert úgy érezte, hogy valami szokatlan és szomorú pózban kell hátat fordítania a világnak. Minden ember lelkében egy színész álmódzik és Páll Bélában most, ebben a zord órában, teljes életnagyágában felébredt a színész. Mint valami oda-

sodort szobor, állott a sziklán. Lány fekete haját a szellő borzolta s elborult szeme könnyeket várt.

A tenger hátán, végtelen messzeségben, apró hullámok táncoltak. Szabályos időközökben egy-egy hullám nekicsapott a sziklának és halk szisszenéssel szétloccsant rajta. Jobbról a tengerben pupos földhátak sötétlettek, amelyek tetejére a hold csillogó abroszt terített. Az éjszaka zord méltósággal uralkodott a világon.

Páll Bélának most hirtelen az jutott az eszébe, hogy még egyszer, utoljára, csónakba lehetne szállni és végigszántani rajta ezen az elbűvölt vizen. Balról, sűrűn egymás mellett a felszírtetbe vágott kis révben, számtalan csónak ringatózott az éjszakában. Arrafelé tartott és beugrott egy csónakba. Kifeszítette a csónak apró vitorláját, két oldalt megmarkolta az evezőket és indulni készült.

Ekkor a parton egy kendőbe burkolt nő silhouette-je szökött elő, hirtelen és varázslatosan. Bizonytalan járással közeledett a csónak felé, mint aki meg akar állni és mégis tovább megy. Aztán ingadozó szentelenséggel megszólalt:

— Vegyen be engem a csónakba!

Páll Béla csak egy vöröslő kendőt látott maga előtt és holmi fekete haj eleven árnyékát. Különösnek és érthetetlennek találta a helyzetet. Mit akarhat tőle ez a falusi leány, ez az idetévedt, nevető élet, tőle, aki ugyis meg akar halni?

Közömbös hangon mondta:

— Bánom én! Ha tetszik...

A leány egyetlen ugrással bent termett a csónakban s leült, szemben a férfivel. Fázósan összehuzta a derekára csavart kendőt s amint kissé hajlottan és félve ott gubbasztott a csónak mélyén, olyan volt, mint egy menedéket talált, szelid kis állat.

A csónak most lassu imbolygással megindult. Páll Béla kissé ügyetlenül kezelte az evezőt, a kis jármű minduntalan nekiütődött egy-egy veszteglő csónaknak és ilyenkor közel volt a felboruláshoz. A leány belekapaszkodott a deszkaülésbe, de nem szólt. Végre az utolsó, utban álló benzineszt is elhagyták s a csónak kitért a szabad vízre.

Páll Béla néhány evezőcsapással előre vitte a megszeliült járművet, aztán elengedte az evezőket és hanyatt feküdt a csónakban. Gyöngye szél kapaszkodott bele a vitorlába és halk suhánással szálltak tova a vizen. Egyikük sem szólt. A férfi üres tekintettel nézte a messze csillagokat és homályos gondolatok húztak végig a lelkén. Önmagát látta szobájának közepén, a tükör előtt hanyatt feküdvé, amint élettelen nézése a feje fölött lógó, égő villanykörte tápára tapad.

Most felő hangon, váratlanul megszólalt a leány:

— Én magát régóta ismerem. Én sokszor jártam már maga után.

Kedves, meleg hangja volt a lánynak, a szava tisztán és üdén muzsikált az éjszakában. Ezek a reszkető szavak beleütöttek a férfi lelkébe, de lepatlantak róla. Páll Béla homályosan hallotta a zenéjüket, de értelmük nem fogódzott belé az agyába. Mintha valami ismeretlen tájról egy csicsergő veréb tévedt volna feléje...

A leány várta a férfi válaszát. S amikor látta, hogy a másik nem felel, halk szomorúsággal, mintegy magának mondogatta tovább:

— Én egyedül élek itt a faluban. Az apám fűtő a Viktória hajón. Sokszor hónapokig nem jön haza. Én gyümölcsöt árulok a faluban és mindig egyedül vagyok. Néha idejövök a szép házak közé és akkor magát szoktam keresni.

Az utolsó szavakat szaggatottan, szinte ijedezve mondta, mint aki megretten a saját merészségétől.

A férfi most tompa hangon megszólalt. Csak ennyit mondott:

— Minek keresel te engem? Engem ne keressen senkise!

A lány megriadt szemmel tekintett az elnyulva fekvő férfi felé s egy hang sem jött ki a torkából. Csak nézte bánatosan, egy kissé megütött szívvel és érezte, amint a szavak dermesztő hidegsége végigszáll a vérén.

Páll Béla tekintete még mindig az égbe kapcsolódott. Néhány fekete felhő erős lendülettel nekitámadt a holdnak, de a következő percben a hold már kivédte a támadást és ravasz nevetéssel már diadalmaskodott is a megfutamodó felhők felett. A tengerre most pazar sugáreső esett s a hullámok taraja mindenfelé szikrázva csillogott.

A csónak közel a parthoz száguldott a vizen. Szelid ezüst fénybe burkoltan haladt előre ez a különös éjszakai jelenség. A lány sötét haja élénken lobogott a szélben, mintha csak a csónakhoz erősített, fekete zászló lett volna.

A csend már nem volt többé elviselhető. A lány úgy érezte, hogy a mellére fekszik, hogy vasmarokkal a torkát szorítja. Itt most mondani kellett valamit. Halkan, alig hallhatóan szállt ki a szó a melléből:

— Volt nekem is valakim. Giuseppe-nek hívták. Szép, nagy hajón Barcelónába ment és utközben a hajó elpusztult. Fiatal volt még, husz éves. Két évvel ezelőtt volt.

Aztán hozzátette:

— Engem Georginának hívnak.

A feje lehajlott. A szavában rég kiégett fájdalom borongott. Emlékezése alig volt több egy szálló sóhajnál, könnyű kis beszédnél, amellyel el akarta üzni a csendet.

De Páll Béla gondolatai nem voltak itt. Egy percre anyját látta maga előtt, aki ezentul véres szívet fog vonszolni maga után

és szép szelid szemében örökre el fog halni a mosoly. Tompa sóhaj szakadt ki a melléből és vele vonagló bánatot küldött a csillagok felé.

A lány fürkésző tekintettel nézett feléje. Ez a kitörő sóhaj közelebb hozta hozzá, ez a tisztán felderengő fájdalom jó ismerőse volt, ezzel már bátran beszélgetett is. Egyszerűen, természetesen ezt mondta:

— En tudok mindent. En tudom, hogy maga meg akar halni. Akkor én is megszerettem volna halni...

A férfit váratlanul érte ez a kijelentés. Itt valaki éles sugárral bevilágított a szíve éjszakájába. Felült a csónakban és égő tekintete beleszurt a lány szemébe.

— Ki mondta ezt neked? Mit avatkozol az én dolgomba?

De rögtön megbánta ezt a rideg hangot s már egy kis melegséggel folytatta:

— Örülj te a fiatalságodnak. A halállal nem kell tréfálni. Csak az akarjon meghalni, akinek a halál a legjobb barátja. Mit tudsz te ehhez?

A lány azonban már nem hagyta magát. Halk hangon csak zenélte tovább a mondókáját:

— En magát már régóta követem. En sokszor láttam, amin sötét este odaállt a sziklák közé és nézte a tengert. Az arca mindig ilyen fehér volt és a szeme mindig sírni akart. En tudom, hogy ilyenkor az emberek meg szeretnek halni, mert a szívből a fájdalmat nek lehet a tengerbe beledobni. Akartam én is, nem lehet.

Páll Béla idegesen, nyugtalanul hallgatta a lány csacska beszédét. Nem akarta hallgatni tovább. Bizonytalan mozdulattal felállt a csónakban, tapogatódzva levette a vitorlát, aztán kezébe kapta a két evezőt és visszafelé indult. A csónak még egy ideig az ellenkező irány felé tartott és nehezen engedelmeskedett az evezők nyomásának. De lassan mégis csak belelendült a másik irányba és szép, szabályos tempóban ringott előre a hullámok hátán.

A szél fürge ujjakkal belékapott a hullámokba és valami bánatos melódiát játszott a végtelen, hatalmas zongorán. Az ég csodásan mély és tiszta volt és tele volt tüzdelve a csillagok apró pászortüzeivel. A csónak ezüst szikratengeren surrant tova.

Csak most nézte meg jobban Páll Béla a leányt. Szép, olaszosan jellegzetes arcában a szeme csöndesen parázslott, mint két kis fellobbanó tüzhely, amelyekről mintha rózsás sugarak estek volna az arcára. A hűvösödő éjszakában ez a két szem szinte melegített. Alakján a fiatalság titkos rezzenései éltek. Fiatal volt és szép és szomorúságában maga volt a tündöklő

élet. A férfi látta a lányt, de a szépsége alig jutott tul a szemébe. Valami lemondó mosolygás szállt a lelkére és titokban bucsuzott a szépségtől is.

A hullámok erősebben loccsantak neki a küzködő csónaknak, a szél is erősödött és Páll Béla feszülő izmokkal vitte előre a csónakot. A két karja lassan elfáradt, a homloka már gyöngyözött az erőlködéstől. Egy percre eleresztette az evezőket.

— Majd én! — mondta a lány és már fel akart ugrani a helyéről.

— Maradj! — felelte nyersen a férfi. Restelte a lány előtt a teste ernyedtségét és ezért legalább a szavával akart erősnek látszani. De a hullámok vad dühvel győzték le a szegény ember szándékát és Páll Béla egyre jobban érezte, hogy a karja nem bírja tovább. Tompán, elfojtott hangon mondta a lánynak:

— Na, nem bánom, hát gyere! — És ezzel helyet cserélt a lánnyal, aki fürgén kezébe kapta az evezőket. Most már a hullámok érezték a felettük uralkodó erőt és meghunyászkodva, görnyedő háttal engedték felettük elszállni a csónakot. A fiatal teste plasztikusan nyult ki a piros kendő alól, amint az evezőket magához huzva, merész mozdulattal hajolgatott hátrafelé, s a két dolgozó karjában szinte megszólalt a parancsoló erő. Olyan volt mint egy fölényes nimfa, aki testvére a zajongó hullámoknak és érti titkos beszédüket.

Fáradhatatlanul, szabályos ütemben vitte előre a csónakot és arcára valami boldog mosolygás ült. Alázatos lelkében az az édes gondolat kacagott, hogy ez a szomorú, sápadt fiú most az ő erejére van ráutalva. Szinte sajnálta, hogy már a révbe érkeztek. A sok ringó ladik engedelmesen utat nyitott a beszaladó csónaknak, mely a másik percben meghunyászkodó mozdulattal már a parthoz simul.

A lány most kiugrott a csónakból és szolgálatkészen fogta a láncot, amíg a férfi is ki nem szállt. A láncot a sziklához erősítette és várt. Páll Béla hátravetette a fejét és azt mondta:

— No, jóéjszakát. Menj szépen aludni!

A lány suttogó hangon, szomorúan és alázatosan mondta: Jóéjszakát. És nem mozdult a helyéről. Csak állt és gondolkodó szemmel nézte a hullámokat.

Páll Béla pedig megindult a szűk ösvényen, amely a fél-szigetről a fürdőbe vezetett. A lépte alatt halkán meg-megzörrent a kavics. Hosszu, fekete árnyéka imbolyogva szállt utána a földön. Fáradtnak érezte magát, nehezen emelte a lábát, a fejében kusza gondolatok rajzottak. A hold most a szemébe világított és a lelkében az a bizarr elgondolás villant fel, hogy mint valami mesebeli királyfi, ezüstszőnyegen halad a halál kapuja felé. Már elérte a telepet és lassu lépésben befordult a kikövezett part-

utra, amelyen hazajuthatott. A lépte visszhangozva koppant az éjben.

Hirtelen megállt. Mintha valaki követné. Hátrafordult. Mint egy harminc lépésnyire tőle, két kinyújtott karjával a bokorhoz lapulva, valaki óvatos szökkenéssel surrant előre. Tisztán felismerte: Georgina volt. Amikor észrevette, hogy a férfi megállt, gyorsan mint a gyík a bokorba akart rejtőzni.

De Páll Béla már ekkor feléje kiáltott:

— Mit akarsz? Mért nem mégysz haza?

— Csak! — mondta a leány halkán és félénken.

Aztán hirtelen előre szökött és a férfit előtt termelt. És megcsukló hangon, amiben még úgy reszketett a vágyódás, amint frissen a szívéből kiszakadt, ezt mondta:

— Ugy szeretnék még magával együtt lenni!

Páll Béla nem tudta, mit válaszoljon. Ez a meleg hang ott kopogott a szíven, hizelgő zenéje átszaladt a vérén. Az akarata még tiltakozott, de a szája már kimondta.

— Nem bánom hát. A lakásomig elkísérhetsz.

Elindultak kettesben, a lány a férfi oldalán haladt és most megint nagy némaság borongott közöttük; a lány olykor lopva a férfire tekintett, de a férfi fejének egyetlen mozdulatára gyorsan lekapta megint a tekintetét. Néha, mintha véletlenül történt volna, az arca egy pillanatra a férfi karjához ért.

Páll Béla komoran haladt a lány mellett. Önmagát figyelte. A szíve hangos dobogással vette tudomásul, hogy egy fiatal, forró leánytest akar belé kapcsolódni, most, amikor a halál egyik karjával már szinte átölelte. A parancsoló, hatalmas, meleg élet haladt, ime, mellette, valaki, aki még szerelemben tud borulni, akinek még drága és gyönyörű ez a régi, egyszerű játék. Egy kissé meghatotta ez a gondolat és a lélkére különös melegség áradt. És maga sem tudta, miért, hirtelen átölelte a lányt.

A lány szeliden, meghunyászkodva hajtotta fejét a férfi mellére. Ujjongva hallgatta a szíve dobogását, szerette volna igazítani mint egy meleg párnát, hogy a feje sokáig, kényelmesen feküdhessen rajta. És bolond szíve tele volt csengő nevetéssel.

Már a villa közelébe érkeztek, amelyben Páll Béla lakott. A férfi hirtelen felrezzent. Idegenül nézett a lányra. Habozva, lassan levette karját a lány válláról. El akarta magától lökni, de nem tette. Tele volt megint a halál gondolatával, nyugtalan vére a halántékát ostromolta és lázadozva, zuga kongott benne a rideg, könyörtelen szó: meghalni! A lépcsőhöz értek, amely az utról a félemeleten függő loggiára vezetett. Páll Béla bucsuzni akart. Gyöngéden megsimogatta a lány haját és azt mondta:

— Aludj jól, fiam. Aztán gondolj néha rám is!

A lány csodálkozó, nagy szemekkel világított a férfi arcába. És egyszerre ezekben a mély szemekben valami reszkető könnyörgés kezdett pislogni és utána félénken már a torkából is kiszállt.

— Szeretnék most felmenni magához!

S a másik percben megkapta a férfi kezét, a feje lecsuklott és forró szája a férfi kezére tapadt. Páll Béla érezte ennek az csóknak a tüzeit. Állt, nézett, mint aki valami messziről jövő zene nére figyel. És az akarata már roskadozott benne, már nézte a lányt kigyult szemmel, már a karja megint a vállán volt. Valami szomoru kis mosoly bujdosott az ajka körül, aztán forrón magához szorította a lányt és megindult vele a lépcső felé. Amikor a loggiákra értek, a férfi hirtelen megállt, a zsebébe nyult, kivette belőle a revolvert és széles ívben a hullámok közé dobta. Üres keze egy percig a levegőben maradt és nevetve kiáltotta bele az éjszakába: — Adieu, Halál!

Aztán egymáshoz bujva, csöndesen besurrantak a szobába...

Borsodi Lajos

Szavak estéje

Már rég volt, hogy lezsillpelt az Éj
s a szertelocsogó fekete árban
— ki tudja — hol jár a barna hajós,
hisz oly rég volt,
hogy utoljára kiabált fel a plosszemű tornyok alól: „Éj van!” —
s hogy az ablakok odafenn kialudtak.

Csak itt a magányos kupolateremben ég még a lámpa
s két ablakom még néha fáradtan nyllazza a fényt — pedig ugys hiába —
közönyösen hallgat a vastag Sötétség,
unottan malmozik az Idő lomha sarokban
s az Ember hortyogva aluszik a jászlak alatt.

S ők mégis csak jönnek . . .

Tizezer főfalon keresztül is idehallom,
mint vágódik ki tizezer sziklaüregre rácsapott ajtó
s mint suhan tova tizezer nesztelen láb a néma folyosókon
s mint ácsorog tizezer árnyék dermedt-ríadtan
kávátlan kut-szajak éjébe hajolva,
mialatt szívük ijedten kalapálja: „Jaj itt a halál!” —
S mint várják, hogy valaki kezüket megfogja, nevükön becézze s fénybe
[vezesse.

S hiába várják.

Most félénk-riadtan az agylabirintus ajtaján kopogtat az ujjuk.

— Ó, hogy könyörögnek! — Ó, hogy rimánkodnak! —

Sóvárgó seregük széljárta tornyom tetejébe engedjem

s huzzam meg harangjuk lecsüngő kötelét,

hogy szerterladjon az Éj s az Ember térdreboruljon, ha hallja:

mint kondul meg odafönn egyszerre tizezer harangszó a templomtorony-
[ban — zengőn.

Csak nézem őket s az örökös éjt. —

„Bizony mondom Tinéktek:

meg vannak számlálva a napok, melyeken még harangozni fogtok emberi

s melyeken a maguk öröme-bánatán busuló szívvel [fülekbe

néhányan szomorú keverők: hangotok zengését ujjalk hegyén próbálják.

„Bizony — átlépte már az Idő a Holnap küszöbét.

mikor már csak mosogató lánnyal lesztek a Napnak —

s hamarább megszokja az ember a tl egyforma locsogástok,

mikor rádió-tölcséren csurogtok szét szerte a világba —

— hamarább megszokja, megunja s nem hallja,

mint hömpölygő folyók zugását,

pedig azok beszélő morájában is ó, hány és hány millió vízcsepp

dalolja naponta a maga gyönyörű énekét szerte a világból.

Bizony mondom Tinéktek! — Eljő az Este,

mikor már egy nemzet fiai sem értik meg egymást —

s messzebbvalókról beszélvén:

ugy fognak dadogni, akár az ősemlék —

s nyelvük lapátján forogván:

oly nehezek lesztek, akár az érc kavics . . .

S csak azt fogják érteni,

mit gépek imaházában kell mondanlok egymásnak —

vagy a gyomor- és vértetőknél.

S bizony megvirrad még egyszer a Holnapután,

mikor sírva kaparnának ki Benneteket a könyv-temetőből,

de nem lesz már senki, ki neveteket tudja.

Szirmai Károly.

Őszi naplemenőben

(Bencz Mihálynak testvéri szeretettel)

Halálos csönd van
s valahol egy ősdi várban
drámai vihart vajudik az ősz.

Terhes gyalázatot mázolt ránk a mult
és belelengetett a szellős Nihilbe,
szemünk gyáván elmerült
a harsogó dalárdák
gazságokat fürdető tengerében,
bolondító szép játék volt,
csak felriadtak a süketek.
És egyszerre hallottak,
egyszerre láttak,
egyszerre értelmet kapott minden ember,
felfogták az aranyhaju szavak démoni
hirdetőinek meglobogtatott igazó igéit
s már jóvátehetetlen volt a játék,
az áradat megindult és zudult,
a tömegek idegeinek végső feszülése
belecsendült
az ősi emberromantikák csellóin
békét szordinóskodó G-mollok
fájdalmába.
Ki szállna szembe
az ember hiuságán esett
gyalázat fertelmeivel?
Ki játszaná oda életét, vállát
Atlaszi bátorsággal
a bukó vértömb alá?
az áradat megindult és zudult
s valahol egy ősdi várban
nem hiába vajudott az ősz.

Testvérem csak egy perccel
beljebb megyünk az alkonyba

látni, hallani, sirni,
élni és meghalni.

Nézd ezt a hömpölygő iszapot
Keletről-Nyugatra,
Északról-Délre,
bár félve,
de hidd, hogy a holnapi zenith alatt
felnyújtózik a Nap alá
és kótyagos hirtelen felszikkad.
A szavak kifejező formáját
vigyázva halljad,
gerincünkől a multak börtönző tradíciói
kiitták az acélpillérek olaját,
azért hajolj előbbre,
ha tört derékkal is,
füledre tölcsérezd rá tenyered
és megrendülve légy hú mikrofónja
a munkásosztályból kikönyöklő
keserü tragédiának;
csak egy érdemtelen van a földön,
születni!

Most ne sirj.

De ne átkozd ezt a kort,
mert ebből pattan ki a jövő
lángvörös tubarózsája,
mert ebből hajlunk át a jövőbe
harsogó életörömmel
halálunkat — mégis —
élettel köszönteni.

Bencz Boldizsár

A muszafirhanában*)

Amióta a mult tavasszal, az új gvardián átépíttette a muszafirhanát és még jobban elválasztotta a kolostortól, a rendtartást és vezetést teljesen Fra Markónak engedte át.

Fra Marko Krneta unokaöccse volt a megboldogult Fra Marian Bogdanovics püspöknek s mivel ő volt a család egyedüli férfi tagja, a püspök még mint kis fiút felvette a kolostorba, hogy tanuljon és szolgáljon. Ámde az ifjú a püspök védelme és pártfogása ellenére sem haladt előre. Makacs és önfejű volt, dadogott és köpdösve beszélt, se hangja, se hallása nem volt, a fiatalabbakat megverte, az idősebbek szavára meg rá sem ügyelt. Ugy káromkodott mint egy kanász és erről senki emberfia nem tudta leszoktatni. Az öltözképe azonban minduntalan szűk lett, a csuhája meg rövid.

„Tompá karót nehéz a földbe verni, de Fra Markót még nehezebb a szerzeteséletre szoktatni.“ Ezt izente a püspök nőtestvérének, aki afölötti bánatában, hogy ezekután fiából aligha lesz püspök, nemsokára meg is halt.

Az elkeseredett püspök még egy utolsó kísérletre határozta el magát: Elküldi majd Rómába, hátha magába száll és megjavul az idegenben.

Szembeszállva a tudatlan és szivósan ellentálló szerzetesárjaival, a nem épen biztos bosnyák utakkal és az önfejű, mindig éhes török hatóságokkal, mint egy álomra úgy emlékezett a Rómában töltött ifjú éveire. Ugyanabba a vörös téglából épített ferencrendi kolostorba küldte most unokaöccsét a via Merulanán, amelyben fiatalon, tudásszomjjal és nagy tervekkel ő maga is három teljes évet töltött. Olybá tűnt ez neki, mintha saját életének folytatását látná.

Ámde ezuttal is csalódott. Hiába ajánlgatta őt ismerőseinek.

— Semmihez sem mutat hajlamot. Csak folyton nő és erőődik szelvében-hosszában. Fellépésében is bármihez inkább ha-

*) Török időkben, a kolostoroknak el kellett szállásolniuk azokat a törököket, akik oda betértek.

Megesett, hogy egyes erőszakos törökök soká tartózkodtak egy ilyen kolostorban, ittak, és dorbézoltak.

Hogy megőrizhessék a kolostori fegyelmet és csendet, a szerzetesek rendszerint egy tágasabb és elválasztott szobát építettek a vendégek részére a kolostor mellett. Ezt a helyiséget nevezték muszafirhanának.

sonlit, mint egy szerzeteshez; ha szabad így kifejeznem magam, föltisztelendő atyám. — Így irtak a püspöknek Rómából.

— Tiszta és szerény; istenfélő a maga módján. Az is igaz, hogy a földi élvezetek és hiúságok a legcsekélyebb vágyat sem ébresztik benne, de annál sajnálatosabb, hogy a tudományhoz és kontemplációhoz, valamint az idősebb iránti szent alázatossághoz, továbbá a társak iránti béketűréshez semmi érzéke sincs — így irt az intézet igazgatója.

Fra Markótól magától pedig egymásután érkeztek a szarkaláb betűkkel telerótt és helyesirási hibáktól hemzsegő levelek, melyekben kétségbeesetten kéri nagybátyját, hozná őt vissza Kresevóra.

„Váltsatok ki; én ezzel a népséggel nem tudok összebarátkozni!” Csak láthatná Kresevót mint Rósa Iván az a haramia, akit szülőfalujából kitiltottak és aki a honvágytól űzve a hegy csucsára kapaszkodott, hogy legalább messziről láthassa viszont szülőföldjét.

Igy irt minduntalan.

A püspök csak azt várta, hogy elmuljon az év és remélte, hogy ezalatt az ifju vagy megszokik és megjavul, vagy pedig vissza-hozza Kresevóra. De a püspök még azon a télen megfázik és hirtelen meghal. Fra Markót azonnal visszahívták Rómából és helyére az ambiciózus, de gyengélkedő ifjut, Szubasity Mijót küldték.

Fra Marko pedig már vagy két éve, hogy vikáriusa lett a kolostornak. Gondoskodik élelemről és borról, felügyel a munkásokra és fizeti őket, fogadja és megvendégeli a törököket a muszafirhanában.

Naphosszat csak földművesek társaságában és nehéz munka közepette, leszokik a legkisebb fegyelemről is, és elfelejt mindent amit tanult. Keze kórges lett, a hangja pedig eldurvult. Amilyen magas és vállas volt azelőtt, most még jobban megerősödött, súlyban pedig gyarapodott. Dus bajusza nőtt, arca az egészségtől majd kicsattant. Most még több káromkodást kevert a beszédjébe, mint azelőtt.

A tudományokban lemaradt, a nagybácsi pártfogása megszűnt, hirtelenharagu és önféjű lett, így azután nem volt könnyű élete a kolostorban.

A legrosszabb volt reánézve az, hogy szerzetestársairól sohasem tudta, mikor gunyolódnak és mikor beszélnek komolyan vele és így néha épen amikor haragja ok nélkül lobbant lángra, még nevetésgesebbé vált, néha meg szeliden beszédbe elegyedett valakivel és nem vette észre, hogy az ebédlőterem mélyén hangosan kacagnak rajta.

A szakadék közte és szerzetestársai között mindig nagyobb lett. A közös étkezés és imádkozás kötelessége alól felmentették.

Napjait a mezőn vagy a muszafirhanában tölti. Vitatkozik és veszekszik a parasztokkal, majd maga is megfogja a kapát és kapál mindnyájuk élén, migcsak a verejték el nem borítja testét, úgy hogy a hűvös alkonyatban úgy gőzölög, mint a hegy eső után. Máskor meg bort fejt a dőhos pince mélyén, hordókat gurít ide-oda és kénnel füstöli ki azokat. Buzát lapátol naphosszat a hambárban, úgyhogy utána két napig sem tudja a torkából és füléből kimosni a port.

Mindamellett vannak kellemes órái is, amelyekről senki sem tud, még csak nem is sejt. Ő maga sem tudja, hogyan és mikor adódik ez így.

Igy, valamely nehéz munka után leül egy fatönkre, verejtékét törli és nagyokat fúj s egyszerre csak érzi mint pezsdül a vér ereiben, a tarkóján meg a fejében, mint erősebben és erősebben, míg a fejében, amelyet eltölt ez a bizsergés kábulást nem érez és ez a bizsergés elviszi őt valahová. Ül, fejét kezére támasztva, tágrameredt szemmel, de úgy tűnik, mintha nyilsebességgel repülne valahova. És ekkor ő is, aki se szépen írni se okosan beszélni nem tud, valahogy megért mindent és ilyenkor mintha magával a Jóistennel is világosabban és szabadabban tudna beszélni.

De máskor is, minden munkáját halk imádsággal kíséri. Néha meg csak úgy a maga módján tart számadást az Uristennel.

Esős nap után így ülteti át a káposztát. Előrehajol, egymásután furja a gödröcskéket a porhanyó talajba és ujjaival nyomkodja a földet a vetemény köré. Minden káposztacsemeténél imát mormol és unos-untalan ismételteti:

— Adjon Isten jószerencsét, Adjon Isten!

Verejtékcsepp hull a homlokáról. Mikor egy sort elvégzett, egyet nyögve kiegyenesedik (szinte ropog minden porcikája). Sáros keze másik felével letörli homlokáról a verejtéket és nagyobb sóhajtván dűnnyögi:

— No, Uram Isten, ezt is elültettem, most csak a hernyót küldd rá, hogy mind megegye, úgy mint tavaly!

Néha minden látható ok nélkül lepik meg ezek az áldásos percek. Megérinti a rügyező fát, vagy ruháján a varrást és ujjain át gyönyörrel érzi ugyanazt a bizsergést, amely eltölti egész valóját. Ugy marad mozdulatlanul, nyitott szájjal és távolbameredő tekintettel. Jó kis idő telik el így és mire feleszmél, már nem emlékszik, hogy bármi határozottat látott, vagy halott volna.

Az utóbbi három napon senki sem tért be a muszafirhanába. Fra Marko mindennap szellőztetett és tömjént füstöltetett, hogy a faggyu, hagyma, pálinka és izzadságszag, ami az utolsó vendégek után maradt kimenjen. De harmadnap, szombaton, estebéd előtt épen a vecsernye idején újra feltűnt néhány török.

Fra Marko épen a tűzhely mellett volt és parazsat szedett a füstölőbe, amelyet egy gyerek tartott. Meglátva a törököket, amint hegynek felfelé jönnek, a fele parazsat a füstölő mellé hinti és megégeti a fiut, aki erre futásnak ered. Már-már káromkodásra áll a szája, de erőt vesz magán és csak a sapkáját huzzá mélyebben a szemére.

A törökök lassan haladnak felfelé. Fra Marko gyorsan megfelezi a kávé- és cukorkészletet és siet ezt jól eldugni. Fújva tért vissza a muszafirhanába, lábát szétvetve megáll az ajtóban és letekint a hegyoldalra. Hármán voltak csak mindössze. Ketten vezették a harmadikat, a hóra alatt támogatva. Az egyiket ismert: Kezmo volt az, a janicsár. A másik kettő ugylátszik idegen volt. A beteg még fiatalnak látszott.

Amint leérték, pokrócot és párnát követeltek és lefektették beteg társukat. Citromot keresnek. Fra Marko habozik, majd utána néz, de fél, hogy nem lesz.

— Nézz csak jobban körül, ne várd, hogy én kezdjek keresni — kiált oda neki Kezmo.

Ez a Kezmo már egynéhányszor csunyán ráijesztett a kóborbellekre és már büntetést is fizettek miatta.

A fráter megjön a citrommal. A betegnek limonádét adnak.

— Most pedig vedd le a serpenyőt, hadd akasszam fel a puskám, — élcelődik Kezmo.

Fra Marko leveszi az edényt és munkához lát, hogy rántottát készítsen. A törökök leülnek és dohányoznak. A beteg kipihenté magát és jól teleitta magát limonádéval. Most könnyebben érzi magát, lassan kiegyenesedik a párnák közt és ő is beszélget, bár reszket a hangja, a szemei pedig fénylenek a láztól. A fráter tojáséttel és pálinkával kínálja őket és felszolgálja a kávé. Azok csámcsogva esznek és kínálgatják a beteget, aki kérést magát. Majd kinyújtózkodnak és nagyokat büfögnek.

— Ejnye már, csak nem tartottál sertéshust ebben a serpenyőben? — évődik Kezmo és orrához emeli az üres edényt.

Fra Marko a parázs fölé hajlik és a kávé körül foglalatostkodik, csak úgy magában mormolja:

— Ez is jókor jut eszedbe! Amikor már jóllaktál!

— Mondtál valamit?

— Semmit, Aga, semmit, nálunk nem találsz sertéshust.

Kávéval szolgálja őket. Kezmo meg nézi nagy, zöld szemeivel.

— Hallottam, hogy a Kadi husz garas büntetést szabott rátok, mert tyukfejet talált a rizsesaprólékban; Alahra mondom, ha annak a gazembernek huszat adtatok, akkor csak a ti érdeketek, hogy nekem negyvenet fizessetek.

— Én a pénzről semmit se tudok.

— Héhé, mindnyájan ilyenek vagytok: „Semmit sem tudok“, vagy: „Nincs egy garasom se“, közben annyi a pénzetek, mint a pelyva, csak meg kell kicsit szorítani benneteket.

De a végén mégiscsak tréfa lett az egészből.

Éjszaka lett. A törökök a háborúról és a janicsárok zsoldjáról beszélgetnek és folyton isznak. A beteg hol elszundít, hol meg újra felébred és hallgatja a beszédet. Fra Marko a sarokban ül, könyökét a térdére támasztotta, a fejét meg a keze közé fogja és szótlanul hallgat. A beszélgetésből lassan a következőket hámozza ki: A beteg török Osmo Mameledzsija Szarajevóból, az a másik pedig Mehmed, plévelyei. Mindkettő janicsár, épugy minő Kezmo. A szarajevói táborból valók. Most lopják a napot, csavarognak és várják míg a zsoldjuk megérkezik, hogy azután Vidin felé vegyék utjukat.

Kezmo fáradtra beszéli magát arról, hogy mekkora a hid Mustafa-Pasánál, a „Karaván-Serail“ Drinápolyban, milyenek a nyilvános házak és a bennelevő görög és zsidó nők Konstantinápolyban.

— Hej, amilyen hófehérek azok, még Fra Marko is kísértésbe esne látásukra, he, mit szólsz hozzá Fra Marko?

— Hm, ilyen dolgokhoz nem értek.

— Erigy már, ne beszélj ilyet.

— Nem nekünk való ez és ha tehetnők levegőbe röptetnénk az ilyen házakat.

A törökök nevetnek. A beteg halkan nyög álmában. Ők is már álmosak az uttól és a pálinkától. Fra Marko felemelkedik és vízzel eloltja a megmaradt parazsat a tűzhelyen.

Másnap a beteg rosszabbul van. A törökök miután újra megettek egy tucat tojást, tanácskoznak, hogy vajon mitévők legyenek. A gvardián szabadulni szeretne tőlük. Fra Marko révén elakarja hitetni velük, hogy mily káros a betegre a muszafirhanában való fekvés. Azok lovat keresnek. Tudva azt, hogy a lovat ugysem adnák vissza, azzal a kifogással él, hogy nincs lova, de mindegyiknek öt garast ígér. A pénz mellett döntöttek, a szerzetesek pedig őrizték a beteget, de csak holnapig. Ők majd holnapkal jönnek vissza érte. S így eltávoztak.

Fra Marko zsörtölődött, amiért a gondjára hagyták a törököt.

— Épen ide jött, hogy kiheverje magát. Mintha nem volna elég bajom az egészséges török atyafiakkal!

A gvardián türelemre intette és igyekezett megnyugtani őt. Az első nap rá sem hederített a törökre, kényeret tett melléje és kiment.

Elmult három nap, de a törökök nem jöttek vissza a betegért, aki egész nap csak nyögött és mind sürűbben kért vizet. Fra Marko már megszokta, hogy vizet nyújtson neki, hogy kínálja

tejjel és édességgel. Napjában egynéhányszor otthagyja a munkát és szalad a muszafirhanába, hogy a beteg után nézzen. Veszekszik a szakáccsal, hogy a jobb falatokat válogathassa ki és az ápolójának vihesse. A szerzetesek észrevették nagy gondját a beteg körül és elkezdtek évelődni vele.

— Hogy van a beteged, Fra Marko?

Ő meg arramenőben csak úgy félvállról:

— Ott döglődik. Erigy és nézd meg, ha annyira érdekel.

A valóságban, minél inkább rosszabbodott a török állapota, Fra Marko annál nagyobb gonddal vette körül, ha igyekezett is ezt mások előtt eltitkolni, sőt saját maga előtt is bevallani.

A török legtöbbször hallgatott. Egy este Fra Marko épen tüzet rakott, hogy ostyát süssön. Miközben arra várt, hogy a forma a parázson megmelegedjen, ott ült a tűzhely végében, nagyokat pislogva a parázs melegétől.

— Fra Marko, — szólal meg Mameledzsija az ágyon fekvő a sötét sarokból.

— No, mi kell?

— Nem volt itt Kezmo?

— Nem.

Mindketten hallgattak.

— Őh csak Szarajevóba tudnának vinni, akkor...

Az elégett alsó fahasábok meglazultak, a tűz sűrűje összébb-rohad és csak úgy ripeg-ropog, Fra Markóra a szikrák csak úgy pattogzanak. A láng ellobban és a szoba megtelik sötétvörös fényvel.

— Ne gondold te Szarajevóra és a naplopókra...

És egyszerre csak (ezen ő maga is meglepődött) az ő szokásos fiebégése nélkül nyugodtan folytatta:

— Hanem miért ne vehetnéd te fel a kereszténységet, kedves Oszmo? Hát, ha már ugyis meg kell halnod, legalább mint keresztény halj meg és ha netalán életben maradnál, hogy úgy élj amint emberhez illik és nem mint az okatlan állat.

A török nem felel semmit, fekszik némán, mozdulatlanul, lehunyt szemmel.

Attól kezdve minden nap igyekezett őt rábeszélni, nem is gondolva arra a veszélyre, ha a törökök netalán visszajönnének és Mameledzsija elmondaná, hogy Fra Marko megakarta őt keresztelni. Szándékát még a szerzetesársai előtt is titkolta, félve a gunyolódásuktól, de Oszmo Mameledzsija lelkét mindenképen meg akarta menteni.

A török minden beszédre hallgatással felelt, mégcsak az arcáról sem lehetett leolvasni, mit gondol. Fra Markónak olykor úgy tűnt, mintha megpuhitotta volna, máskor meg mintha a török makacs és hajthatatlan maradt volna.

Egy szép reggelen bejön a muszafirhanába egy aratólány. Parázsért jött. Amint a tűzhely mellett leguggolt, hogy a parázsat összeseperje, csupa redő lett a rajta levő dimijá és hullámos kört képezett körülötte. A lázas Mameledzsiya, aki az előbb még kifejeztelen arccal hallgatta Fra Marko szavait a bűnbánat gyönyöréről és a keresztény halál szépségéről, egyszerre csak felemelkedik a párnájáról, kinyújtja kezét a pokróc alól és reszketve igyekszik elérni a leány dimijáját. Erre belép Fra Marko, aki csak egy pillanatra ment ki. Megpillantja, Mameledzsiját, akit mintha kicseréltek volna, a szemei tűzben égnek, a keze reszket, a takaró lecsuszott róla, ő maga meg a csupasz padlóra kuszlik.

Kiáltani akart, de hangja elhagyja és csak felhördül és szisszen egyet, megragadja a sarokban heverő törött baltanyelet.

— Takarodj kifelé, ebáda, ördög unokája!

A fehérnép felugrik, még ki akarja vinni a tüzet, de ő ezt nem engedi, hanem lökdösi kifelé. Hiába forgolódik az, mit sem érve a dologból és hiába védekezik, hogy őt tüzért küldték, az csak tovább hadonászik a baltanyéllal feléje.

— Csirkefogó, ördögporontya a hátadon töröm ezt diribdarabra, csak még egyszer gyere ide, hogy itt rázd ki poros dimijádat a szobában!

Mameledzsiyára rá sem akart nézni, az pedig csendesen feködött. Már csak úgy délfelé, megmelegítette a tejet, odatette melléje és mindjárt utána mormogva kiment a szobából:

— Huh, pokol virága sohasem fogod Isten arcát meglátni.

De másnap már újra jókedvű volt. Apolja Mameledzsiját és minduntalan a hitről és a keresztségről beszél neki. Még éjjel is azt álmodja, mint harcol az ördögökkel akik közrefogták Mameledzsiját. Ugyanazzal a törött baltanyéllal kergeti őket széjjel, de mint rendesen, ha az ember álmában verekszik, nem tudja magát teljes erejéből kitombolni. Azok meg mind többen vannak, testük szőrrelborított és csak a hajlatokban látszik szintelen és inas bőrük. Felébred. A szoba közepén találja magát. Világosságot gyújt. Fáj a keze. A pokrócra leütötte a rituálét és a porcellán anglyalt, amelynek jobb szárnyáról letört egy részecske.

Hányja a keresztet magára és újra lefekszik.

Mameledzsiya mind gyengébb lesz. Már nem is eszik. Folyton csak nyög, csukott szemmel. Kezmo csak nem jön. A gvardián gondokban van, hogy a török valahogy ott ne haljon meg a kólostorban.

Egy este Mameledzsiya jobban érzi magát. Derűs hangulata támadt és szinte feléledt és minduntalan ő kezdi a beszédet Fra Markóval, aki épen a gyertyákhoz való fonalat csavargatta. Fra Marko hallgatva milyen görcsösen akarja elhitetni, hogy jobban

van, arra gondol, hogy ez már a halál közeledését jelenti, oda-
megy az ágyhoz és elkezd élenken rábeszélni.

Mindjobban belemelegedett. Ő maga is csodálkozott azon, hon-
nan támadt benne egyszerre ez a könnyedség. Hol emlékezetből
idézett a prédikációkból és a könyvekből, hol meg elhagyta
emlékezőtelhetsége és újra csak a maga módján igyekezett őt
rábeszélni.

— Hát te szerencsétlen, a másvilágra is azzal a mihaszna Kez-
moval akarsz menni? Hát nem látod, hogy a sok italtól és pa-
rázinaságtól már egészen felfújódott. Már életében hasonlít az
ördöghöz. Bárhová megy, lába alatt van a pokol csapóajtaja és
ha az egy szép napon kinyílik, ott találja magát, a kazán kö-
zepén! Te meg vele!

Itt dühös lesz és cifra káromkodásba kezd, de hamar hely-
reigazítja szavait és kéri, hogy gondoljon „a szép Jézuskára és
annak anyjára” és válogatva szavait élenken ecseteli, hogyan hal
meg a keresztény és a tulvilágon hogyan várják kürtszóval,
fényben és dicsőségben és hogy ahhoz képest mennyire üres
minden földi öröm.

A török elnémult és csak néha rezdül csukott szemhéja;
Fra Marko egészen föléje hajol, feszült figyelemmel mered rá,
de nem jön rá, hogy mit gondol. Ugyanaz a változatlan arc, kes-
keny és hosszukás. Felbigyesztett olyan mint a duzzogó gyer-
meké.

— Csak mondd: „Megváltó légy segítségünkre!” Mondd Oszmo!

Ezt sugja Fra Marko amily halkán és behizelgően csak tudja.
A török csak hallgat. Csak nehezen lélekzik, az ádámcsutkája
meg néha rándul egyet.

Abban a hitben, hogy talán nem tud beszélni, előveszi azt a
kis keresztet, amely a rózsafüzéren ott függött az oldalán és a
beteg ajkához közelíti.

— Csókold meg Oszmo. Ez a Megváltó, a tiéd is, meg a,
enyém; csókold meg, hogy bűneidet megbocsássa és magához
vegyen.

A török arca alig észrevehetően félrefordul, a szemhéjai
megrezdülnek, a száját pedig úgy mozgatja, mintha mondani
akarna valamit, majd összébbhuzza az ajkát és nem kis erőfe-
szítéssel — köp egyet. A nyál az állán folyik lefelé.

A fráter villámgyorsan elkapja a keresztet, felugrik és mor-
mogva kiszalad. A nyári éj terebélyes és egyforma zsongása
várta odakünn. Csak nyárutóján ilyen alacsony a mennyboltozat
és ily nagyok a csillagok.

Kezével a kerítésbe fogózik. A lécek recsegnek. A vér a
fejébe szorul a haragtól és nem akar visszajönni onnan, hanem

mindig újabb lüktetésekkel igyekszik odatódulni. A sötétlő fatörzsek között a távolba néz, egészen az ég peremére, ahol a csillagok kezdődnek és mint rendesen, most is önmagához beszél.

— Nincs gonoszabb fráter nálamnál, sem pogányabb török ennél az Oszmánál. Én meg akarom őt keresztelni és ő... huh!

Kinjában a kerítést rázza.

De lassan megnyugszik. Beletemetkezik a csendes éjszakába, a számtalan csillag láttán. Önfeledt lesz. Reszkető testének rezgő hullámain mindenre átviszi maga körül és úgy tűnik neki, mintha villámgyorsasággal hajózna a sötétségben valamely tengeren. Az ég ringani látszik felette. Mindenünnen halk zsongás. Görösen fogózik a kerítésbe.

Minden rajt van Istennek ezen a nagy hajóján, amelyen utazik: A városka, a mezők, a kolostor és a muszafirhana.

— Tudtam én, hogy te senkit se feledsz el, a hebegő Fra Markót ép oly kevéssé mint a bűnös Mameledzsij Oszmót. Még ha valaki rá is köp a Te keresztedre, csak annyi az, mintha valaki rosszat álmodik. A Te hajódon mégis csak elfér mind. Még az a bolond Kezmo is elfért volna, ha el nem megy...

Eragadtatásában, azt sem tudja, hogy valóban mondja-e ezt, vagy csak gondolja. De ime: Mindennek és mindenkinek van helye az Urnak ezen a hajóján, mert az Ur nem mér róffel vagy sullyal. Most már megérti, hogy miért „rettenetes“ az Isten és miként kormányoz világokat; mindent megért, de nem talál hozzáillő szavakat. Csak azt nem érti, hogy miért épen ő, Fra Marko Krneta, az ügyetlen és szófogadatlan vikárius, tartja ime kezében az Ur e hajójának kormányát. — És újra önfeledten merül el önönmagába. Csak azt tudja, hogy minden ami van, kering és utazik és hogy minden a Megváltó felé halad.

Órák mulnak el így.

Hideg éjjeli szél fúj. A vér megnyugszik. Először arra eszmél, amint zsibbadt kezével a kerítésbe kapaszkodik. A kéz lassan leválik arról és kezd magához térni. Hideg és fáj, mint mikor noviciátusa idején, hajnal előtt még álmosan ébresztették fel. Alig tudja a kerítést elengedni és végigsimitva csuháján bizonytalan léptekkel megy vissza a muszafirhanába.

A kiégett gyertya olvadozva pislákol. A török, arccal a fal felé fordult és szemére huzta a takarót. Eloltja a gyertyát. Tűzot és felmelegíti a tejet és a beteghez megy. Kétszer is szólítja és amikor nem felel, odamegy hozzá, hogy kitakarja, de Mameledzsija már megmerevedett és kihült.

A halott feje mellé teszi a gőzölgő bögre tejet és kimegy, hogy hívja a gvardiánt. A hajnal már nagyban pirkad.

Az ajtókat csapkodva végigfut a refektóriumon és az udvaron. Bemegy a sekrestyébe. A gvardián épen a kazulát igyekezett ma-

gára ölteni. Amint az ajtócsapódást hallja, megáll és úgy, ahogy éppen van, feje felett kiterjesztett karokkal, pápaszemén keresztül rápillant:

— Mi történt?

Jobb kezével dacosan intve Fra Marko csaknem kiáltva veti oda:

— Ott van ni, meghalt az a... az a török a muszafirhanában.

— És miért ordítasz, hallgass! sugja halk dorgálással a gvardián és kezével az oltár felé mutat.

A gvardiánnak ez gondot okozott. Amint befejezte a misét és megitta kávéját, lement a városba, hogy jelentse a hatóságoknak Mameledzsija halálát és hogy meghívja a törököket, vinnék és temetnék el a törvény előírása szerint. Már tudta, hogy gyanúnak teszi ki magát és büntetés nélkül nem megy majd a dolog.

Fra Marko nem akart a muszafirhanába visszatérni, hanem Márton diákot küldte, hogy legyen a halott mellett, ő pedig a munkásokkal kiment a mezőre, ahol azoknak vörösrépát kellett kapálniuk.

Almosan és szomorúan, nehéz és széles lépéssel taposott a szántáson keresztül.

A legények és leányok elkezdtek kapálni. Fra Marko elébük ment és tépegette az alsó leveleket, hogy a répa jobban fejlődjön. Előregörnyedt és tépegetett szétterpesztett lábakkal és ha már volt egy marokra való levél azt oldalt lerakta a földre. Mögötte egyenlő távolságra maradtak el a kis levélhalmok. És ahányszor kiegyenesedett, lepillantott a mező lankáján, ahova ellátszott a nagy és sötét kolostor, míg mögötte a fehér és alacsonyabb muszafirhana tűnt szembe. Benne van most az a halott, akinek lelkét nem tudta megmenteni. És újra gyorsan továbbhaladt és tépte a levelet.

És minden szírárt simogatva átcusztatott a markán, miután már alul letépte leveleit és jól megrázta.

— Hej, csak nőjj Isten segítségével!... Tejfelt és pálinkát zabált, de a keresztet és a bűnbánatot nem akarta elfogadni... Ej haj, csak nőjj, növekedj! Isten nevében!

Egy kis idő múlva látja a gvardiánt jönni és vele az imám, még két törökkel, mint a légy oly feketék. Amint meglátja, hogy a halottat kiviszik, újra lehajol és még gyorsabban tovább tépi a levelet:

— Hej csak dologozzunk jószerencsével. Isten nevében... ismételte gépiesen, de gondolatban újra visszatért a halottra: Üdvözl-e, nem-e, ő úgy ápolta és úgy megszerette, akárcsak a testvérét!

Amint lehajolt vér tódult a fejébe szuszogó lélekzettel és
előhajtozva imádkozott Oszmo Mameladzsija lelkéért, bárhol le-
gyen is az!

Csak időnkint emeli fel fejét és rákiált a legényekre, akik
a lányokkal csintalankodtak:

— Kapálj, semmirekellő! Nem hagyod őket békén! Nézze meg
az ember!

Majd újra nekilátott a munkának és az imádságnak.

Andrity Ivó

Fordította: Müller Béla

Elvesztettem valamit

Valamit úgy érzem elvesztettem
Keresem, de sehol sem találom
Mert annyi sok rejtett titok zsong
ezen a csodaváros világon.

Örökbizó, merész hitemet
vagy a lelkemet hagytam el talán
Lecsavarom kicsi lámpámat
s gondolkozom sok sötét éjszakán.

Nincs erőm és nincs akaratom
az élet újra magamra hagyott.
Lebukom mindig a magasból
hiába remélek szépet, nagyot.

Sokan vagyunk így, vig akarók
keresünk néhány elvesztett percet
s átkozzuk a sok-sok bánatot
mert durván a földre letepertek.

Bízni, kutatni s nem találni
Hiába minden, ez a mi sorsunk
csendes vágyban tengődünk halkán
s még ezért is köszönetet mondunk.

Adorján András

Alkonyos mosoly

Körüllengi néha a lelkem
az alkony merengős mosolya
és mint sokkarú lázas fákllya
bevilágít jövő titkokba.

Csak az látja meg ezt a mosolyt
aki hinni tud mindig benne
s aki az élet szürke színén
minden bánatot elszenvedne.

Benne rejlik az egész küzdés
hit, remény, szeretet, akarat
az álmokat tükrözi lágyan
s a visszatérő napsugarat.

Idegenben vigasztal, ápol
otthon meleg csodákba burkol
s térdre hullva az oltár előtt
bocsánatot kérek az Úrtól.

Mert vétkeztem s vétkezni fogok
hiszen csak porból vagyok ember
de fényeket mégis én hordok
akaratos, ifjú szívemben.

Ez a mosoly a lelkem bére
ezért élek és ezért halok
s ezt éneklék tavaszkórusban
a lelkemből kiszakadt dalok.

Adorján András

Szálláson . . .

Annak idején, vagy harmincöt évvel ezelőtt Bakoséknál laktunk. Nem volt nagy, vagy szép ház, csak egyszerű kis parasztházikó, nádfedéllel, olyan, ahol a konyha a középén van. Innen nyílik jobbról-balról a „kisház“ meg a „nagyház“, ahogyan mi felénk a kis és nagyszobát nevezik. Még az elmaradhatatlan „banya“ is megvolt a kisházban, padkával, kuckóval, vagyis minden tartozékával. Valahol kinn a periférián, csendes kis uccában a Kistisza felé, ahol se aszfalt, de még téglá sincs sehol. De a járda azért bársonyos, sima, s ez jó volt nekünk gyerekeknek, akik mezétláb szaladgáltunk egész nyáron. Ez nem égeti a talpat, mint az aszfalt, vagy a téglá, a köröm se ütődik le a lábujjról olyan könnyen, ha meg is botlik az ember . . . Gombozáshoz se nehéz kivájni a szükséges kis lyukat, mely mellett naphosszat folyt a játék. Az „iskolát“ is könnyen be lehetett karcolni, melyben cserepet dobálva ugrándoztunk. Egy világért el nem cseréltük volna a mi uccánkat száz aszfaltos uccáért sem. Még akkor sem, ha egyesek állítása szerint ott jobban forgott a csiga. Nem hittük el. Meg voltunk győződve, hogy a mi uccánkra ilyesmit csak aljas rágalomként lehetett ráfogni. Az hát. Ráfogás az egész s a facsigákat még nagyobb buzgalommal csapkodtuk a kis ostorokkal.

Drót sem volt sehol. Sárkányeregetésnek sorsdöntő körülmény. Megbecsülhetetlen előny. Még métázni is lehetett a lusta, széles-poros kocsituton, hiszen koci naphosszat se járt arra. Büszke, nagy ablakok se ijesztgettek bennünket betöréstől való félelmükben.

Ellenben tele volt duslombu, sejtelmesen zizegő, vastagnyakú eperfával melyeken finom, édes gyümölcs termett . . .

Játék közben fel-felpenderedtünk, ha megéheztünk s nem hiszem, hogy az első emberpár külbübl élt volna a paradicsomban, mint mi abban az uccában . . .

Mondom, nem mindennapi ucca volt. Hát még az udvar! Tágas, füvel benőtt nagy paraszttudvar, ugyancsak eperfákkal. Hátul kert. Ez nem a miénk volt, ide tilos volt a bemenet. Mondanom sem kell, hogy azért bementünk. Ugyan nem a kertajtón, hanem a kerítésen, de mit tehetünk róla, amikor a sárga barackok olyan incselkedően hívogattak. S a baracknak meg van az az Istentől!

adott csábos varázsa, hogy már zöld korában incselkedik az emberrel...

Csuda kedvünkre való tanya volt ez a Bakos ház nekünk gyerekeknek. A házigazdát csak hetipiacok alkalmával láttuk. Ilyenkor rendesen bejött Jóska bácsi, ő volt a család feje, amióta az apjuk meghalt. Fiatal, életerős sudár ember volt, a tavaszon nősült. Épen virágzott a barack meg a cseresznye, mikor az új asszonyt hazahozta. Bevezette a kertbe is s egy percre megállottak a nászban pompázó gyönyörű fák alatt, melyek a legkisebb szellőre is bársonyos fehér pihékkel hintették őket tele.

Jóska bácsin kívül még három kisebb testvér volt. Pali, körülbelül velem egyidős lurkó, azután a Gyura, aki már legénysorba számított, meg Ilka az eladólány. Az egy tagban levő birtokot Jóska bácsi kezelte, a fiatalabbak meg szorgalmasan segítettek a gazdaságban.

Amint mondom, Jóska bácsi hetipiacok alkalmával igencsak hazajött. Volt a háznál egy szobácskájuk, ahová a tejet, turót, subát, meg egyéb cók-mókot lerakták, meg egy istálló, ahová a két szürkét bekötötték. Mire délre fordult a nap, Jóska bácsi izzadt homlokokkal mindent elvégezve jött meg a városból. Már fogott is be s indult kifelé a szállásra.

Akkoriban az én fogalmaink szerint a szállás egyértelmű volt a földi paradicsommal. Ha jól emlékszem, akkori véleményemre a döntő befolyást a kóstolónak itt-ott behozott birkaturó gyakorolta, Mert ilyesmi — gondoltam — csak a paradicsomban teremhet. El is határoztam nyomban, hogy ha nagy leszek, kizárólag birkaturót fogok enni. Sajnos nem lett belőle semmi. Nem tudtam ugyanis még, hogy néha a kukoricakenyér is megteszi, sőt ha az ember éhes, jóság dolgában a birkaturóval is felveszi a versenyt...

A befogás ördöngös műveletét mindenkor igaz áhitattal néztem. Jóska bácsi boszorkányos ügyességgel rakta fel a hámot és őrült bátorsággal forgolódott a lovak körül. Olyan ügyesen adta be nekik a zablát, vagy faroltatta a rud mellé, hogy őszinte bámulatot vált ki mindenkor. A sok csatt, szíjj, gyeplő, hám rendre eligazítódott s csak arra ébredtem fel, hogy Jóska bácsi rám kiáltott:

— Szaladj innen, mert rögtön földoblak a kocsira, oszt kiviszlek a szállásra. Ugyis kell kanász épen...

Belepirosodtam ebbe a fenyegetésbe burkolt ígértbe, mely azóta folyton a fejembe kóválygott. És nem is hagyott nyugton többé. Esténként, amikor vacsora s lábmósás után epertől morcos arcomat törölgette az anyám, mindig azzal az áhitatos szent kíváncsisággal bujtam az ágyba, hogy csak egyszer, egyetlen egyszer vinne hát ki Jóska bácsi a szállásra...

A vizsgák után, épen aratás előtt ért a váratlan szerencse. Jóska bácsival, a szokásos hetipiaci látogatás alkalmával, a velem egyidős Pali gyerek is bejött, akivel már régebről ismeretségben voltam. Mint mindig, most is vele volt a „karikás ustor”, melytől megválni még akkor sem tudott, ha a városba hozta a bátyja. Szjátátva bámultam mekkorákat durrogat vele az udvarban. Kezembe — nagy könyörgésre — csak egyszer adta. Akkor is néhány percre, csak épen hogy megpróbáltam a fejem felett megcsavarva egyet durrantani vele. Ahogy azt Pali gyerek is csinálta.

Mondanom sem kell, hogy a durrogás nem sikerült. A mozdulat suta volt, a lendület kevés s a hosszú ostor lábam köré csavarodva majd hogy orra nem buktatott.

Pali lekicsinyelő mosollyal vette el tőlem:

— Hát. Még elpusztítja a csapóját. Pedig épen tennap fonytam bele ujat... Jóska bátyám meg aszonta, ha megláti, hogy a ló farkát cibálom, baj lesz... Kitekeri a nyakam...

Utána addig könyörögtem, míg megmutogatta a fortélyát. Igaz, súlyos áldozatba került, mert egy ceruzát, öt guresit meg négy klikkert adtam érte, de mire Jóska bácsi megjött a városból, puszipajtások, elválhatatlan jóbarátok lettünk. Ugy, hogy Pali a végén még tegezni is kezdett. Ez pedig igazán nagy sor volt...

— Oszt kigyünné a szállásra — huz félre Pali.

— Ki.

— Nem fész a lovaktu meg a kutyaktu?

— Nem. Majd ott leszet te...

— Hát ott leszek, az igaz... Osztám csak a Bundás hamis... Maj bemék, oszt mingyá szólok Jóska bátyámnak...

Azzal otthagyt. Öt pernyi alkudozás következett ezután, mely Jóska bácsi s az anyám között folyt le. S mikor a kocsi kifordult a nagykapun, boldogságtól piros arccal én is ott ültem a rázós, dőcögős parasztszekér saraglyájába...

— — —

Az aratás nem is „dologüdő” hanem talán inkább izgalmas sejtellemmel teli ünnep a szálláson. Az aratást olyanformán emlegeti a mi népünk, mint a nagy ünnepet. Talán még annál is áhítatosabban. Méhrajhoz hasonlóan sűrög-forog, hasznoskodik a nagy, sárga kalásztenger közepén megbujó szállási házban kicsi is, nagy is.

Örse néni két cuppanós csókkal emelt le a kocsiról s első dolga volt Pali lelkére kötni: Vigyázzon rám. Én ugyan bizonykodtam, hogy nem kell én rám vigyázni. Megállok én a magam talpán emberül, vigyázat nélkül is. De egy óra sem telt bele, már is rájöttem, hogy bizony nagy szükségem van Pali pajtásom

gyámolítására. A kutyák minduntalan nekem ugrottak, hogy az ereszen túl egy tapodtat se mertem menni. A tarló meg kegyetlen szurta a lábam, s már az első pár lépésnél felsebbzett.

Akkor szép sorjában Pali igazította el a dolgok rendjét. Először egy nagy karaj kenyeret lopott bentről s a kezembe nyomta:

— Ha valamelyik neked akar gyűnni, csak hajts neki egy kis darab kinyeret. Oszt ne félj tüle... A kutya sose kapi be a kezedet ha enni vetsz neki...

Hát ez igaz volt. Még Bundás, a leghamisabb is csodálatosan rövid idő alatt csendes, farkcsóváló kísérrömmé vált. Azután megmutatta annak a fortélyát is, hogy lehet menni cipő nélkül a szurós tarlón. Semmi. Csak egy kicsit huzni kell a lábat, Ennyi az egész. A szurós szalmacsutkákat engedelmesen lehajlanak így, anélkül, hogy felsértené a talpat...

Utána megnéztük a kis csikót, meg a két kis borjut. Meglátogattuk a legelésző birkákat, meg a turkáló sok malacot. És így tovább. Mire alkonyodóra szállt a nap, Pali osztályos pajtásává fogadott.

Benn már Jóska bácsi javában osztogatta a parancsot:

— Hónap ezt a darabot vágjuk — mutatott kifelé — oszt ahogy megettünk Gyura, Ilka megyünk kötelel sodrani. Regge háromkő főkelés, én meg Gyura vágjuk, Örzse meg Ilka markot vernek. A két gyerek — ezek mi voltunk Palival — kötelel teriget...

És másnap, a rekkenő melegben harsogtak a kaszák. Felülről a pacsírta, a buzatáblák közül meg a pitypalaty szolgáltatta a zenét. Szurt a nap kegyetlenül. A büszke sárga kalász magát megadón feküdt az izmos karok elé. A kévék gyors egymásutánban szaporodtak. S mi ketten Palival, hátunkon egy nagy csomó szalmakötéllel buzgón terigettünk a marokverőknek. Eleinte nehéznek éreztem. Meg is izzadtam. Homlokomat nem győztem az ingujjba törölgetni, s egy pillanatig vágyódva gondoltam az otthon hagyott hűvös szobára. De csak egy pillanatra. Megembereltem magam s egyik kötelecsomó után a másikat szedtem a hátamra. Jóska bácsi néha felém sandított. Erőtől duzzadó karja lankadatlanul suhogtatta az éles kaszát. Eszébe sem jutott megkérdezni, vajjon fáradt vagyok-e...

Csak este, mikor vacsorához ültünk, simogatta meg a fejemet.

— Oszt Örzsi — szólj oda a feleségének — ennek a kölöknek annyi birkaturut aggyá amennyit csak ebir...

Nekem azonban aznap este nem kellett a birkaturó. Szédelegve tapogatództam a kisházba a kuckó felé, ahol Palival együtt háltunk. Még meg se yackoltunk, már aludtam...

— — —

Vagy tíz nap múlva az aratás befejeződött. A nagyok a sok keresztet asztagba hordták, nekünk gyerekeknek már azzal kevés dolgunk akadt. Ezért új foglalkozást kaptunk. Hogy olyan nagyon szerettem a birkatúrót, Jóska bácsi a birkákat bízta rám, Pali meg maradt kanásznak a disznók mellett. Ez most már könnyebb és mulatságosabb foglalkozást jelentett. Pali lelopott a lószerszámról néhány rézkarikát, s örök barátsága jeléül egy gyönyörű karikásostort csinált. Mire az ostor kész lett, bánni is megtanultam vele. Akármelyik malacnak a hasa alá csördítettem.

Ha megéheztünk, be a kukoricásba. A zsendülő zöldkukoricát egy lopott kéve szár tűzénél hamar meg lehetett sütni. Arcom lesült a naptól, talpam megkeményedett. Már nem kellett huzni a lábamat a tarlón...

Szállási gyerekké vedlettem. Nemcsak Jóska bácsi szeretetét érdemeltem ki, de Pali pajtásom megbecsülését is. S az utóbbi volt rám nézve az értékebb. Elöttem nagyobb dolog akkoriban nem létezett, mint Palihoz hasonlóvá lenni.

Körülbelül itt tartottunk már, mikor a megyén összeakadtunk az Iszóval, a szomszéd szerb gazda hasonlókorú fiával. Az is birkát őrzött. Nem tudom miért, de egy kis ellenséges érzéssel vártam a jövevényt, aki nyáját otthagya tartott felénk. Palit már régen ismerte, velem azonban ugylátszik nem volt egészen tisztában:

- Ki je to? — fordul Pali felé, rám mutatva.
- Hát ki vóna. A lakónk fia. Osztt most itt van.
- Látom urfőle, — mondja Iszó — goszpodin csovek... Ez sértés volt.
- Ki a „goszpodin csovek“ — kérdem fenyegetőleg.
- Ti! Vidim ja! — válaszol Iszó bátran — a gatyád se olyan mint az igazi paraszté...
- Ez igaz volt. Rettenetesen elszégyenlettem magam.
- Azért durrantok akkorát az ustorral mint te!
- Az meg má nem igaz! Nije isztina!
- Próbáljuk meg — bizonykodtam.
- Hajdemo...!

A durrogatás megindult. Iszó gyerek nagyokat csapkodott, de én még nagyobbakat. Egészen belepirosodtunk a virtuskodásba s Iszó hamarosan belátta, hogy a durrogatásban alul maradt.

Birkózni kezdtünk. Földhöz vágtam. Mikor föltápáskodtunk újból megkérdeztem:

- Elhiszed-e már, hogy nem vagyok goszpodin csovek?
- Nem hiszem. Ne verujem. Csak akkó hiszem e, ha szétválsz a birkákat...

Kétségbeesetten vettem észre, hogy a nagy s nemes versenyben a két birkanyáj összekeveredett...

Urísten most segíts! Hogyan válogatom én ezeket széjjel? Mit mond Jóska bácsi ha elcserélődnek, vagy Isten ments hiányozni talál belőlük...

Ilyen s hasonló gondolatok cikáztak keresztül a fejemben egy pillanat alatt. Megijedtem, s az ijedség tétovává tett.

Iszó ujjongott.

— Vidis da ne znas. Evo goszpodin csovek...

Azért megindultam a birkák felé. Holnap — gondoltam — valami festékkal meg fogom a mieinket jegyezni. Próbáltam ugyan őket megkülönböztetni messziről, de kétségbeesetten állapítottam meg, hogy lehetetlen. Egyik birka csak olyan volt mint a másik...

S akkor... mintha az égből küldték volna segítségül az angyalok, úgy jött a Bundás. Okos szemeivel rám nézett. Bizonyára megértette kétségbeesett tekintetemet. Azt meg épen láthatta is, hogy a birkák felé tartok. Mint a szélvész rontott a birkáknak s egy perc alatt külön volt a két nyáj...

Iszó megdermedve állt a nagyszerű teljesítmény előtt. Felém jött s kezet nyújtott. Ez volt eddig életem legnagyobb kitüntetése, melyet még hozzá érdem nélkül kaptam.

Pali pajtásom is egészen el volt lágyulva. Valahogyan éreztem, hogy büszke rám, amiért nem vallott velem szégyent. Én meg a Bundást simogattam, mert nélküle alighanem lemoshatatlanul rajtam maradt volna a „goszpodin csovek“! Ennél pedig csunyább csufnevet szállási emberre nem igen lehet akasztani.

Lovaggá azonban csak másnap ütöttek.

Ahogy korán reggel kihajtunk, Pali gyerek az inge alól kihuz valamit. Felém nyújtja:

— Ehen, ezt huzd fő. Kihoztam egy gatyát az enyimbű. Nem akarom, hogy valaki megést valami siglajc urfinak nézzen itt a szálláson. Őrzse nénémnek meg ne szólj. Mer nem tuggya, hogy kihoztam...

Darvas Gábor

Varrótühercegnő

Kis regény 1931-ből

(Folytatás)

De amint kiért a napra máris józankodott:

— Varrótühercegnő.

Lia nem is sejtette, hogy a szerző milyen hálás neki ezért a kitűnő címért, csak ment kissé fanyar izzel a jólszabott jelző miatt, de aztán újra beleesett álomhajójába és ösztönei kormányozták a Hotel Palace felé.

A szobában ledobta ruháit, aláfeküdt a csapnak, aztán bebújt egy lehetőleg könnyű halványkék pongyolába. Kölnit locsolt szét, friss szag terjengett a szobában és épen egy habos indiánert dugott a szájába, amikor kopogtak.

Ákos... na persze... és ilyen korán... és egy szál piros rózsa... persze... és a tüdőbeteg verseskönyv. Na persze...

Hanem ami ezután következett az olyan gyorsan történt, mint egy filmhumoreszk, amelyiket egy részeg pörget.

— Kezitesókolom!

Szakértelemmel nézte végig a lányt és mondta:

— Jaj de szép ebben a ruhában, vesse le hamar, mert megbolondulok..

— Majd később — nevetett Lia. Mert még tetszeni akarok.

Ákos megfogta Lia kezét és egy rántással maga mellé huzta a díványra.

— No, no! — komolyodott el a lány — és azonnal felállt. Tessék a formákat betartani..

— Ugyan gyermek. Egy hotelszobában téte-á téte és az illemszabályok... Egy szabad leány, aki egyedül utazik... Remélem nem hozta el bőröndjében kisvárosi világnézetét?

— Hogy mit hoztam el, mit nem, ez mindig az adott körülmények mutatják.. Semmi esetre nem azért indultam, hogy megtanuljam, hogyan üljek egy férfi mellé.

— Ezt már otthon is megtanulta — röhögött valami oktalan dühben a fiu, akit a nem várt ellenállás kihozott a sodrából.

Lia arra eszmélt, hogy a tenyere sajog és reszketve áll a nyitott ajtóban::

— Kifelé!

A fiu meghökkent, odament hozzá és meleg hangon könyörgött.

— Így nem mehetek el, előbb meg kell bocsájtania durvaságom, higgye el, maga életemben az első lány, aki ilyen leckét adott nekem..

Lia így türte még kis ideig jelenlétét, de nem tudott többé felmelegedni. A fiu kínos zavarában a verseskönyvét vette elő és szavalni kezdett. Lia semmit sem értett kelőle és így bucsuzott:

— Maga nőcsábásznak és költőnek is egyaránt kiforratlan, tanuljon fiatalember..

Sokáig ült dermedten egymagában valami furcsa szégyenfelével, hogy ami történt, nyilván ő provokálta... Jónak, kedvesnek érezte a könnyű hangot amibe belement és most úgy ítélte, hogy veszélyes.

Kedvetlen volt, mert egész mást várt a jóképű finomkülsejű fiatalember társaságától és egész délelőtt azért volt vidám, mert várta a délutánt.

Este nem ment örömmel a társaságba, ámbár sejtette, hogy Ákos távol fog maradni. Egyszerre minden súlyosabb ok nélkül tovább vágyott innen. Valami furcsa statkító verte benne szüntelen:

— — Nem így, nem ezt...

Zajjal, örömmel fogadták és ugylátszik ma valaki tiszteletére jobban álltak a nyakkendők, borotváltak voltak az arcok és a haj gondosan elválasztva, a kopaszság még gondosabban takarva. A nők is toalettben, ami ugyan csak addig emelte önérzetüket amíg Lia nem jelent meg cobolyos esti köpenyében. Mikor a köpenyt lesegítették róla a szemek ráfelejtődtek valamennyien. Borpiros szatén ruha volt rajta, ami úgy simult hozzá, hogy rejtély marad miként bujt ebbe a testhez tapadó selyem bőrbe. Szenzációs volt tulzott egyszerűségében ez a ruha, aminek minden hatása a szabásban rejlett.

— Hol dolgoztatsz? — kérdezte Ili. Gabos szerkesztő felesége.

Lia egy másodpercre zavarba jött. Aztán mondta:

— Egy nagyon tehetséges urilány varr nálunk, aki Bécsben tanult és remekül dolgozik.

- Keres ugye?
- Bizony az szépen keres.

— Na látod, ilyen példa van előtted és te riporteresskedel. Különben ugylátom, nem szorulsz te egyik mesterségre se, pláne erre a becsutelen ujságírássa.

- No hallod, az ujságírás nem becsületes dolog?

Olyan kómikusan hatott őszinte megdübbenése, hogy az egész társaság felkacagott. Aztán hullottak a kurta de velős megjegyzések:

- Rabiga éhbérért.
- Szellemi proletáriátus, avagy ujságíró társadalom.
- Le a tulajokkal.
- Abból élnek, amit nem irunk meg.

Ica belekotyogott:

- Csak ne járjon a szájatok. Egyitek sem mondanak le erről az ócsárolt mesterségről semmiért.
- No né, inkább lennék bankár.
- Annak se jó máma — így a másik.
- Hát kinek jó?
- Akinél sok pénze van.
- A Kredit Anstaltban?
- Fenét, a szalmazsákban.
- Ott se biztos.
- Akkor minek? Ígyuk el. Egészségtekre.

Mialatt ittak, kocintottak, egy különös arcú, fehérszőke férfi lépett az asztalhoz. Arca piros volt, szemei halványkékek és két pofacsontja erősen kiállt.

- Ah Forgó Péter itt?

Lia meglepetten hallott egy jól ismert nevet, kedvenc írója nevét. Ő volna? Ebben a percben eltűnt minden csunyasága. Önfeledten, boldogan ézte, mialatt melékerült. Most esett ki először öntudatos magatartásából és bakfismódra elfogultan dadogta:

- Oh a Mester....

A Mester éles kék szeme horgán keményen tartotta a leány rárebbenő pillantását és hamarosan szédítő mesékbe fogott. Könyvekről, amelyek már „fejben“ készek és ami éppen most lett kész. Ömlött belőle a szó pazarul, színesen, káprázatosan, a más légkörben élő illet soha nem halló lánynak örjítő gyönyör. Kezét törte izgalomban, nem tudta, hova tegye ezt a csudamesét, hogy itt neki csak neki mesél most egy híres író szédítő, kibírhatatlan gyönyörös dolgokat. Mindent megkapott, amit csak sóvár fantáziával egy írótól várhatott.

— Az ember nem mindig azt cselekszi, ami szándékában van — mondta, merően nézve a lányra és mindig véletlenül megérintette karját. Lia érezte a tüzet, ami átfutott rajta. A Mester is érezte.

— Ma nem akartam lejönni, sétáltam a vízparton. Néztam az ég fehér csipkéit és sajnáltam mint tépődtek ronggyá szörnyű érintetlenségükben. Olyanok voltak, mint a szűzlányok, akiket széjjel marcangolnak a vágyaik. Szerettem volna megsimogatni őket, csolnakba ültem, hogy legalább tűkörképüket érintsem... Oh, milyen hálások voltak, hogy simultak a tenyerem alá... a sok kis csipkés fehér szűzfelhőske...

Irtózatoss mélységek és magasságok himbálták a lányt és megszűnt számára a társaság. Csak egy hang bársónyán ült sulytalanul és az vitte már, ahova akarta.

Természetes volt, hogy Liát az író kísérté haza. Természetes, hogy karonfogta és forró szavakba pakolta:

— Oh kis lány, mintha mindig téged vártalak volna. Minden kielégületlenségem benned érzi a Nőt, a Mást, az Igazt. Honnan jöttél te kis pipacs, érzem rajtad a rónaság jó szagát, látom szemedben a buzaszem Krisztus arcát, érzem, minden este imádkozol és végtelen vágyakat taktargatsz. Kereső vagy, megszeretnéd találni, aki érted van és akiért te kinyíltál. Mit kellene még többet tudnom rólad? Mondd?

Lia érezte, hogy nem, semmit. Mert amit a Mester róla „tud“ az amit — úgyhitte eddig — nem tudhat róla senki.

Riadtan fordította felé arcát.

— Ki az a varázsló, mindenttudó?

Az író nagyon is látta szuggesztív hatalmát, de így akarta. Csak így volt lehetséges, hogy Liát ő vezette fel a lépcsőkön, ő zárta ki a szoba ajtaját és be is zárta maga után.

Lia idegein kábulat ült, valami gyönyörű teljesülés.

A világn még fel sem gyulladt, csak annyi világos volt a szobában, amennyit az uccai lámpák beárasztottak. — Lia két erős kar szorítását érezte magán és forró lángoló csókok, meg szavak zuhatagát.

— Jöjj, jöjj kis lilium, hogy szippantsam magamba illatod, téged, egész hófehér magadat...

Liát magához térítette egy csuromviz arc, ami az ő arcát, nyakát, vállát is bemázolta. Érezte, hogy ajkát birtokolja az utálatos, vizes arc, mégcsak nem is sikolt-

hatott. Egyszerre rutnak, undorítónak látta és teljes erejéből ellökte magától. Gyorsan felkapcsolta a vilányt és lihegve fordult szembe a férfivel, hogy felháborodásának kifejezést adjon. De a látvány, amiben része volt, csaknem hangos hahotára fakasztotta. Lenhaja csapzottan hullott az arcába, skarlátvörös volt és patakzott róla az izzadság. Öltözéke rendetlen, úgy általában igen komikus figura volt. Egyszerre megszűnt a varázs.

Érezte ezt a férfi, dühös volt a maga ügyetlensége miatt. Tudta, ha türelmesebb, egész másképp történt volna minden, de ő sietett, mert a kaszinóban várják a nagy römizők. Most már csak a szituációt igyekezett menteni valahogy. Tükörnek fordult, rendbe hozta magát, aztán a némán álló lány kezét megcsókolva mondta:

— Nagyon megszédített, kis vándormadár.

Aztán leült kissé, kedvesen elbeszélgetett, persze egyoldaluan és azután, mintha minden *comme il faut* ment volna, bucsuzott.

— Holnap fellátogatok, ha időm lesz. Pá kedves, köszönöm a szép estét.

Lia gyorsan lefeküdt, nagyon rosszul aludt, reggel átnézte a menetrendet és a déli gyorssal elutazott,

*

Harmadik osztályon utazott, ámbár a körutazási jegye másodikra jogosította. Ugy gondolta, ha a második osztályon jószituált vigécekkel utazik az ember a jobb társaság nyilván a harmadikban található.

Végigment néhány kocsin és csakugyan az egyikben csupa uri külsejű ember ült, legtöbbször férfiak. Ugy látszik, a kasztbeliek mindenütt összeverődnek — gondolta — ámbár a szakasz utasait egy kasztba sorozni naiv megállapítás volt.

Lia, mióta nem hallotta reggeltől estig az elkényesedett uriaszonyok nyafogását, fel tudott figyelni az emberek és dolgok sokféle vonatkozására. Arra amiben egyformák és amiben elütnek egymástól. Örült most a sok utitársnak és böröndjeit rendben tudva elfoglalta az egyik ablakmelletti ülést, amit egyik udvarias utitárs engedett át neki. Jó volt most ez a sok idegen arc körülötte.

Egy kicsit el szeretett volna bujni önmagától, mert már fáradt volt a saját ügyében nyomozni és minduntalan meglepő felfedezéseket tenni.

A csinos leány jószagot hozott a szakaszba. Lia hamar látta, hogy minden esetben ha férfiakkal van közelségben, rajtuk keresztül önmagához vetődik vissza. A férfiszemeken eszmél újból és újból a maga jelentőségére és tagadhatatlanul jól esik neki és fontosságának tudata irányítja minden mozdulatát.

Végre is nem érezte elkerülhetetlen szükségét annak, hogy a maga személyével a továbbiakban kiessen a dolgok menetéből csak azért, mert az este...

Nos, elég sokáig élt már „kívül“ mint nő, mint férfikivánság. Igaz, hogy eddigi tapasztalatai megnevezhetetlenül keserű nyomokat hagytak a lelkében. Olyan emberek horzsolták fel szép hitét, akik után leginkább vágyakozott.

És még mielőtt a szívéig juthattak volna!

Megijedt a maga fáradtságától és „csakazértis“ gesztussal simította ki haját a homlokából.

Aztán végigtörölte arcát a puderes pamaccsal.

Az emberek beszélgettek.

Szemét lehunyta és úgy hallgatta, mintha a rádió beszélne:

— A Krausz csődbe ment...

— A Kropacsek megszökött az árvák pénzével.

— A bankok nem adják ki a betétet.

— Hü mi van, mi van?

— Hát világválság...

Nevettek.

— Van ami van, de mi lesz? — mondja valaki.

— Aki holnapkal akar törődni, akassza fel magát máma.

— A feleségem azt mondja, ha nincs miből élni, akkor él az ember a látszattól és vett magának egy pörge kalapot hitelbe.

Nevettek.

Lia feje elnehezedett. A maga játsszi gondjait egyszerűen túlnőtte valami fojtó, súlyos, láthatatlan valami, ami lehuzza az emberek fejét, akik pénzről beszélnek, számolni tudnak és mégis... holnapig se mernek számolni.

Láival szemben egy fiatal ember ült. Lába, mintegy véletlenül, szüntelen érintette Lia térdeit.

A fiatal ember egyre kibámult a tájra és olyan ártatlanul dörzsölődött, mint egy bárány. Lia ránézett, elvonta térdeit ismételten. A férfi arca kipirosodott és makacsul kereste Lia térdeit, ami a zsufolt szakaszban

lehetséges volt. A fiatal ember nézte a dombos zöltséget, mialatt kitartóan rendezte a rövidzárlatokat. Ugylátszik eredménnyel, mert Lia a továbbiakban tűrte. A férfi vérszemet kapott és egyre nagyobbra szabta a tűzveszélyes területet. Végül térdét egészen Lia térdé mellett felejtette. A férfi forrósága gyújtott és a lány megdöbbenve vette észre, hogy átzuhog rajta a vér.

Lehunyt szemét nem nyitotta ki. Érzett valami édes forróságot. Hallotta a fiatalember gyors lélekzetét és egyszer megcsapta forró lehelete is.

Már nem tűrte, hanem öntudatlanul élvezte a szétárradó forróságot és most tudott mégis arra gondolni, hogy miképen volt lehetséges, hogy annyi évig nem tudta, ami tmost pár nap alatt megtanult, hogy semmi sem fontosabb, mint két ember, férfi és nő együtt, egy közös érzésben. És hogy minden ami van, ezért van. Még ami nincs, tehát amire vágyunk, az is ezért van.

Ezért a divat, a pénzimádat, ékszer, ezért a harc és minden, amiről tudunk, meg nem tudunk.

A hőség tarthatatlan volt. Kinyitotta a szemét. Két nagy, fekete, égő szempárba esett a tekintete. Felállt, de megszedült, a férfi átkapta. A gesztus kiábrándította, kitámolygott a folyosóra.

Utálta, nagyon utálta magát.

A férfi nemsokára mellé lépett.

— Engedje meg, hogy bemutatkozzam.

— Nincs értelme, Másfélóra mulva kiszállók.

— Én is. Szabad tudnom asszony-e vagy lány.

Lia rápillantott.

— Minek gondol?

— Asszonynak gondolnám komoly viselkedéseért, de lánynak mert...

— Mert?

— Sok kíváncsiság, még több ártatlanság sugárzik magából.

Liát meglepték ezek a szavak. Felpofozott egy férfit, aki kételkedett tisztességében, holott erre okot nem adott és itt ez most ártatlannak itéli, holott tűrte a mondhatni szemtelen közeledését. Érdekelte már.

— Rómavárra megy?

— Igen kérem.

— Ott lakik?

— Igen.

— Mi a foglalkozása?

— Festőművész vagyok. Mátray István.

Lia bizony még nem hallotta soha ezt a művész-nevet.

— Én nagyon szeretem a művészetet, bár keveset értek a képekhez.

— Aki szereti a művészetet, az ösztönösen, helyesen ítéli meg a műveket.

— Van műterme?

— Hogyne. Feljön?

— Lehetséges.

Most már futott az idő és Lia érdeklődéssel hallgatott végig egy tanulmányt a modern festészetről és rájött, hogy mennyit kellene tanulnia, hogy az előadás anyagát csak nagyjából is megakarná érteni.

Mégis érdeklődéssel hallgatta. És mialatt a különböző izmusok zsonglörködtek a füle körül, szemlélgette a beszélőt.

— Jó fazónja van — gondolta — az álla angolosan sveifolt, az orra merész szabású, a szemei ugy fénylenek, mint két ragyogó strasszgyöngy.

No lám, Lia, aki mialatt a dákák előtt térdepel a nagytükör előtt, mint egy modern oltár modern szentképe és a mellére tűzött gombostű lándzsákkal szurja szíven a selymeket így szokott fohászkodni:

— Milyen festői.

— Milyen szinoázis. Ez a redő ecsetre méltó.

Ugyanaz a Lia most a művészt 'tökéletes varrodai stílusban „ecsetelte“.

Lia szemeiben lassan az egész fülke háttérre változott. Az elmosódott figurák közül élesen vált ki egy magas, merészarcú fiatal férfi, akinek a szemeiben most már réteket, erdőket, muskátlis ablakokat és mindenféle esendéletet látott.

Megérkeztek. Közös taxiba ültek. István megfogta a lány kezét és nem engedte el, amíg az „Imperial“ előtt meg nem álltak.

— Itt a törzskávéházunk — mondta a festő.

— Megengedi, hogy keressem?

— Majd én jelentkezem az asztaluknál. Jó?

— Helyes.

Szép balkonos szobát kapott. Délután öt óra volt. Megmosdott és percere szétnézett a város felett. Hegyek ölében ült a város, de a hegyek csak közeli ígéretek voltak zöld hátukkal az üdülni akaróknak.

Csakhogy Lia képtelen volt tullepni önmagán. Szeme boldogságok után kutatott és révedezve mondta:

— Züllök... napról napra jobban.

Nyomást érzett a szívéen, izgalmas büntudatot és vad kérdést

— Mi lesz?

Bántotta az engedékenysége, sőt hajlamossága és nem tudta, mivel magyarázza. És ez a sajátságos véletlen. Írók, művészek voltak mindig az ideálképei. Ezeket a legkiválóbb emberfajtának érezte... és most, hogy egy írótól menekül, épen egy festőművészt sodor a véletlen hozzá. Mindabból, ahogy az ismeretségük indult arra következtetett, hogy felsőbb akarat irányítja.

Egy pszichologus bizonyára azt mondta volna, hogy Lia a maga szabadjára eresztett vágy komplexumával eljutott az önfegyelmzés határáig, sőt túllépte azt. Ösztönök lettek urrá értelmén, amely most higgadtabb pillanatokban áthárítja a felelősséget a végzetre, sorsra és egyébnevű dologra, amelyre gyakran házárdul bizzuk az életünket.

Leült levelet írni az édesanyjának. Ide kérte a választ, tehát öntudatlanul elhatározta már benne valami, hogy itt hosszabb ideig marad.

Levele egészen mamáknak való levél volt.

Drága Anyukám, úgy sajnállak, hogy otthon kuksolsz ebben a nagy melegben a lankadó violáid között. Tudod, innen messziről nem is csunya és nem is unalmas minden otthon, mitha mindig benne van az ember. Most vasárnap délután van. Ilyenkor ketten szoktunk ülni és kávézni a diófa alatt. Te mindig a jövődöbeli vejedről ábrándoztál, hogy milyennek szeretnéd. Nem is gondolnád anyu, hogy a völegények sehol sem lógnak a kirakatokban, hogy az ember egyszerűen az áruk után érdeklődhetne. Semmikép sem lehet olyanformán hozzájuk jutni, mint egy pár cipőhöz. Mert teszem, ha már kiválasztottam volna is magamnak egyet, nem mondhatom neki: Tisztelt uram, legyen a férjem, hozományom százezer, egy varroda tiz lánnal és egy — anyós.

Na látod, ezt nem lehet ilyen becsületesen. De azért ígérem anyukám, hogy okvetlen beszerzek egyet örömdre. És csak ne félts, nem fázom meg, nem hagyom el a retikülömet, nem pazarolom a pénzt, éjjel betakaródzom, vigyá-

zok a karórámra, gyűrűkre, nem esznek meg a farkasok, nem vagyok Piroska, nem tévedek el az erdőben, nem vagyok Juliska, nem fulladok meg egy almától, nem vagyok Hófehérke, ne félj, nem történik velem semmi meseizű kaland, mert én Szalay Kornélia vagyok, a Lia szalón tulajdonosnője, a te Nellid.

Megirt még néhány képeslapot az előkelőbb dolgozóitainak és nagyképű divatreferádákat adott le nekik, azután átöltözött és lement. Hat óra lehetett, sokan ültek a kávéház terraszán, mert a teremben fojtott volt a levegő.

Lia alighogy körülnézett, az egyik asztaltól felemelkedett az új ismerőse és felé közeledett.

— Boldog vagyok, hogy viszontláthatom... nem volt nyugalmam otthon, pedig ebbe az időben ritkán vagyok itt... Mit csinált?

— Levelet írtam haza.

— Jéjjön az asztalunkhoz.

Mikor a férfiakkal kezét fogott és leült, azt mondta Lia:

— Ez a festők asztaltársasága?

— Nem, ez a munkanélküliek asztaltársasága — mondta az egyik. Akinek dolga van, az nem ül itt.

Kedves, vidám, szellemes emberek voltak, vidámságukat bátran lehetett akasztófahumornak nevezni és szellemességüket veszésnek. Vagy önmagukat, vagy egymást csufolták.

Lia és Mátray szeme gyakran találkozott és öntudatlanul simult egymásba.. Mindketten vágyódtak arra, hogy kettesben legyenek. Hét elmúlt, az urak is elszálingóztak, akkor mondta Mátray:

— Nincs kedve sétálni egyet?

— Oh nagyon is, csak nem mertem kérni erre.

Ugy beszélgettek egymással, mintha régesrég ismernék egymást.

Keskeny ódonházu csöndes uccákon mentek és a festő bizarr történeteket mesélt, amelyek ott játszódtak le ezek mögött a történelmi érdekességű régi házak csukott ablaktáblái mögött. Rövid mondati szavai olyanok voltak, mint egy-egy színes festékesomó, amit hangul dob a pallettáról a vászonra és mégis az egészről valami súlyos patinás hangulatkép született.

Lia a múlt vörösbársony meséin lépegetett.

Hála, szeretet támadt a szívében a mesélő iránt, aki talán nem is sejtette, hogy egy mesékre, életregényekre, szépségre szomjas léleknek ad most üdítő italt, amit az el nem felejtethet soha.

— Az élet adja a művész kezébe a legizgalmasabb és legmeseszerűbb témákat... Egy kisirt lány szem... egy szoptató anya... egy kaszáló férfi... Minden történés, minden mozgás értelmet kap a művész szemében. Még a legjelentéktelenebb is... Nézze ott fent abban a régi sárga házban azt a virágos ablakot. Nézze csak... egy nő ül és néz. Most minket néz és egész biztosan irigyel. Magányos nő, vagy magányos férfi mindig mindig irigyli azokat, akik ketten mennek és jegyezze meg: a mozdulatlanság mögött mindig tragédiák rejtőznek...

Most felfelé mentek, valahol a város végén, amely mégsem volt külváros, mert alig párszáz méternyire innen húzódott a Tóucca, ahol már kezdtek kigyulladni a reklámok.

Itt fák voltak és a nappalból estébe futó időnek az a pillanata, amikor hihetetlenül megszépülnek a dolgok. Lia leült egy padra. A festő nézte:

— Ugy hat ebben a halványzöld rózsaszín virágos ruhában, mint egy tavaszról idehullott almafaág.

— Fáradt lettem — mondta Lia — és érezte, hogy már sikba lapulnak körülötte a dolgok, elveszti előtte minden a jelentőségét, érdekességét, abból az egy okból, hogy egy ifju férfi áll mellette, beszél neki és szavai épen úgy fütik, mint tegnap a térdei.

— Szegényke, elfárasztottam. Több mint egy órája sétálunk már... A festő leült a lány mellé, keze megkereste a kezét és ültek sokáig kéz kézben szóltanul szívükben a boldogság érzetével.

Aztán hazakisérte Liát és a bejáratnál elkészönt. Lia kissé csodálkozott azon, hogy miért nem maradt vele ezen az estén a férfi, hiszen nincs több kilenc óránál, miért nem vacsorázik vele?

De nem sokat tépelődött. Nem emlékezett mesére, amely csak megközelítette volna azt a szépséges valóságot, amit átértzett és gyültek benne ujjongó, lázas vágyódások.

— Neked adom aki vagyok, és neked mindent, amim van.

Lia nem is tudta, milyen szép ma este. Csak vergődött a rásugárzó férliszemek láncá között, nem mert schova se nézni, mert lasszót érzett a tekintetekben.

Sietett a vacsorával, nem érdekelte most senki, hiszen fogva volt.

Korán lefeküdt. Az ágyban újra meg újra átélte a szép és lelkes órákat. De csakhamar mély álomba esett.

Reggel jókor ébredt és a balkonról nézte a város nyüzsgő forgalmát. Később lement kirakatokat nézdegélt, beült egy cukrászdába és hosszú idő után újságot vett a kezébe. Mióta hazulról eljött, nem olvasott.

Mist hamisítatlan vidéki lány a lapot hátul a „Levezetés” rovaton kezdte és valamin egyszerre megakadt a szeme. Egy hirdetés, ami kétségtelenül neki szólt.

„Bajos konkurrens”. Megtaláltam a táskámban fenyegető levelét. Nem félek, sőt elvagyok ragadtatva. Könyörgöm, adjon életjelt magáról a telekvári Híradó kiadóhivatalába. „Megtaláltam” jelígre.

Lia felkacagott, a vigéc, no lám... Leesusztál — gondolta elégedetten és örömét ünnepelni redelt még egy adag fagylaltot magának.

Mikor délután öt órakor lement, a festőt már ott találta a kávéházban.

— Jöjjön, menjünk a moziba. Kitűnő német hags-filmet adnak. Jó?

— Nagyon jó, de előbb ozsonnáznék.

— Majd a büffében.

— De hiszen mehetnénk a későbbi előadásra héttől kilencig?

— Nem bánom, de akkor se ülünk itt le. Elmegyünk csavarogni és beülünk egy kis cukrászdába valahol.

Mátray egy nagy árnyas parkba vezette Liát és ott a kioszkban megozsonnáztak. Kitűnő kedvük volt minden ok nélkül nevettek és pajkosságokat követtek el egymással. Mintha kerülték volna a valóság megismerését, nem vágyódtak tudni egymásról többet, mint ami önkényt elmondattott.

Mintha mind a ketten valami elmulasztott ifjúkori játékvágyukat tombolnák ki.

Aztán moziba ültek. Egy páholy mélyén ültek kettesben és Lia pazarul élvezte a szokatlan helyzetet.

— Hü, ha most egy poroskai ismerősöm meglátna!

Az előadásból azonban nem sokat látott, ámbár egyre nézte a vásznat. Karján érezte a férfi forró száját és elbódult tőle. Akarat nélkül tűrte meztelen karján a sok apró csókot. Érezte, hogy jó, ami most történik. Egyszerre két erős kéz átkapta fejét, hátrahajlította

és a férfi ajka már egy tökéletes csókra érett forró száját ért és érezte a lángtengert, ami felé csapódott a hajlékony női testből.

Egymásba karolva édes bódultan mentek a hotel irányába. A festő édes tarka mondatokkal szórta teli a lány fülét és a lány érezte jószágát a színes virág-szavaknak.

— Drága csöpp kései bimbó...

— Rónákról ídeszállt hópehely...

— Édes kis parazsa végtelen lángolásnak.

Lia felkacagott.

— Érdekes, hogy mert maga mondja én elhiszem és mindig annak érzem magam, aminek nevez.

En meg úgy érzem, hogy a palettám minden színét benned mindig megtalálnám... Kifogyhatatlan kincs, drága festékes ládikó...

És a kapu előtt ismét elköszönt Liától. A lány torkát szorongatta a kérdés, — hova megy —, — a kérdés, — maradj velem, — de nem tudott szólni.

Minden fickándo-zó csepp vére egyszerre elkomolyodott, egyenesen szobájába ment és vacsora nélkül lefeküdt.

Nehezen aludt el és nagyon rossz álma volt.

Álmában — mint egy mozgóképet az édesanyját látta ülni egy asztalnál. Megrakott tányér előtt és evett. Csak az volt különös, hogy egyszerre hat példányban látta a mamát. Három ült egymás mellett és három szembe. Mind a hat mama egyformán evett, miközben beszélgettek és rosszalóan csóválták a fejüket. Hogy mit beszéltek nem értette Lia csak tudta hogy róla van most szó és erős kritika tárgyát képezi.

— De mamám, hiszen én nem tettem semmi rosszat!

A saját hangjára ébredt fel. Homloka csupa víz volt és egyszerre érthetetlennek találta, hogy ő, Szalay Kornélia a fedhetlen előéletű, közbeesülésben álló úrlány, most itt fekszik egy hotelszobában egyedül.

A második gondolata volt az esti csókok a festővel. Természetesnek érezte, hogy csókolódzott egy idegen férfivel, akít háromszor látott életében.

— Az érzés jön, hiszen készen van arra a szívből minden, hogy jöjjön csak az kell hozzá aki felébressze...

Mégis a mamának nem tetszene a dolog.

Kibujt az ágyból, köpenybe burkolódzott és futott a fürdőszobába, mert a szobaasszony már kétszer kopogott.

A zuhany alatt úgy érezte, mindentől tisztára mosakodott, de érezte, hogy a tegnapi csókokat nem tudja lemosni, mert a szívébe fészkelődtek.

Ma délelőttre ígérte Lia a műterem látogatását és a festő már várt rá, amikor lement.

A szemük kölesönösen bókolt.

— Remek nő.

— Jóképű gyerek.

És mentek a műterembe.

Végimentek a kirakatos lármás utvonalon, aztán a külváros felé haladtak. Egy hihetetlenül ősdi házba léptek és keskeny sötét csigalépcsőn vitt fel az ut. A rozoga felépítő nyekergett a lábuk alatt, Lia botladozott és Mátray csókokkal tömte ki a lépcsők folytonossági hiányát.

Jó magasra mentek és egy napsütötte kis terembe léptek. Padlásszoba volt és a magasból kapta a világosságot. A szoba hiába volt teli képpel mégis a legképtelenebb rendetlenség honolt bene. Aktok, portrék, olaj, pasztel, szén és különféle metszetekben. Fantasztikus linoleumok ide oda hányva falon, földön és falhoz támasztva. Ezek között néprajzi torz remekművek hánykolódtak. Virágos kancsó, írásos terítő, rongyos tarka selyemkendők, öreg cseréptálak, néhány cserép virág locsolatlanul tűrte a beözönlő napfényt. Buta bábuk, kis nippel és fényképek légijója.

A legfantasztikusabb csendélet.

Liának jó szeme volt. Megállt egyik szögletben és mondta:

— Ezt így ahogy áll, ezt a műtermet fesse le. Sikere lesz.

— Megfestem, ha maga mint modell, beáll a keret lénységének.

Liának tetszett az ötlet. Miért ne? Ülni fog. Naponta kétszer, három nap elég?

— Csak nem akar olyan hamar elmenni innen?

— Már három napja itt vagyok.

Nem, nem fog elmenni hamar, erről szó sem lehet.

Lia gondolta: Ha szeretsz, utánam jössz. De nem szólt semmit. Aztán megkellett beszélni a modell pózát. Mi legyen. A festő évat, Vénuszt, Sellőt, Tündért akart csinálni Liából. Szóval olyan nőnemű lényt, akik fittyet hánynak a ruhának. Viszont Lia estélyi toalettben, Bálkirálynő címen akart a művészet szolgálatába állni. Vé-

gúl megegyeztek az álmodó nőben, aki egy kereveten hever és angyalokról álmodik.

Mátray buzgalommal huzta előtérbe a kerevetet, mert a skiccet még ma megakarja csinálni. Egy jobb napokat látott kopott perzsaszőnyeget terített rá és összeszedett egy csomó oszlásnak indult diványpárnát.

Lia mondta:

— Ne rontsa el a csendéletet.

— Marad még elég vacak „szét“ — nevetett a festő és Lia nézte az erős fehér fogsorát.

Leültette a lányt és kapcsokat, nyílásokat kutatott a ruháján.

Lia ijedten kapott a keze után.

— Mit csinál az istenért?

— Hát leakarom vetkőztetni.

A világ legtermészetesebb hangján mondta:

— Csak nem akar délelőtti toalettjében Álmodó Nő lenni?

Lia nem találta viccesnek a megjegyzést. Ugy tetszett neki, ő valóban a délelőtti ruhában és délelőtti napragyogásban egy álmodó nő.

— Nos, hogy vedlik ki ebből a modern hüvelyből, tanítson meg rá lelkem. Hol van a nyitja?

— Ebbe csak bele kell bujni ha felveszem és ki kell bujni, ha leteszem. Ezt nem lehet legombolni az emberről érti-e?

— De lelkecském értse meg így nem lehet. Nézze itt egy spanyolfal, álljon mögéje szépen, bujjon ki ebből a bujócskából és vegye maga köré ezt a selyem kendőt. Csak annyi meztelenségre van szükség, amennyit a strandon mindenkor megenged magának. A karok, a keblek és a takaró alól kicsuszott lábaeska.

Gergely Boriska

(Folytatjuk).

Élet és irodalom...

Az a szédítőiramu technikai fejlődés, amelynek élvezői és egyuttal katasztrófává mélyülő szenvedői is vagyunk — annyira és oly gyorsan változtatta meg az élet kereteit mélységében és szélességben: érzelmi és értelmi vonatkozásban, hogy eddigi embergondolatunk: az egyéniiség szabadsága, amely az embernek nemcsak érzelmi — társadalmi létét, hanem érzelmi — személyiség létezését is méltányolja — mintha olyan válságba jutott volna, amely nem lenne alkalmas az új életkeretek életlendítő erővel való kitöltésére.

Az ember kulturális fejlődése tulajdonképpen nem egyéb, mint a teljesen primitív érzelmi — személyiség emberek értelmiz-társadalmi lényé váló minél emelkedettebb értelemben való kiteljesedése. Az ősember magányos, egyedülélő, önmagában az egész világotkiélő, magában teljes, zárt egység. Egy teljes világ. Vonatkozásai a kívüllevő világgal csak személyes, érzelmi. Akkor nyult a külső világhoz, ha szüksége volt valamire. Adni nem adott magából semmit. Legkevesebb sem volt társadalmi életű. Barlangban lakott. Elzárt, komor magányban, ahol ő volt minden. Társát is maga választotta, rabolta. De az csak szolgája volt. Az élete barlangos, kiismerhetetlen mélység — korlátlan élet. Ennek a korlátlanul élő ősembernek nyoma alig maradt. Itt-ott egy-egy koponyát lelnek. Magyaráztatják a laposhomlokot, amely nem hagyott maga után semmi emlékeztetőt, semmi alkotást! Alkotásai akkor keletkeznek az embernek, amikor már társadalmi életet kezd élni. Amikor kijön a barlangi homályból, leszáll a derűs völgyek csillogó vizei mellé és a napsugaras rónák széles utjaira, ahol találkozik a magához hasonló magányos utkeresővel és az érzelmi-társadalmi lét első jeleivel, a beszéd drámai — artikuláns megcsendülésével magához hasonlóknak ismeri fel azt, aki vele szembejött és szemének nézését felfogja és azonos lényének félértésével felel egy ordítás diadalmas „evocé”-jával, találkozásuk erejének rádöbbenő kiszikrázásával, vagy pedig egy halk nyöszörgés fájdalmával, testvértsejtő simogatás könyörületével.

Minél nagyobb szélességű és mélyebb az emberiség egymásra-találása, társadalmi eggyéfogása, annál hatalmasabb alkotások jelzik útját. A törzsi, faji kulturák mind ezt bizonyítják. Majd később a nemzeti kulturák. (Az orosz-szovjetállam öt éves terve

tulajdonképpen a szovjettársadalom alkotási jelentőségét és ezzel együtt erkölcsi alátámasztását kívánja elérni).

A törzsek fajjá, majd a fajok nemzetekké szervezkednek. (A marxista világszemlélet hiába tagadja e szervezetek szociális jelentőségét. Mert e kereteken belül az illető néptömegek az elérhető legmagasabb életlehetőségekhez jutottak és pedig azzal a plusszal, hogy nemcsak anyagi, hanem szellemi tekintetben is. Tehát egy magasabb irányú fejlődés szempontjából, amely a legjobban közelíti meg az emberi létezés tényét azzal, hogy fel fogása értelmében: az emberiség haladóirányú!) E keretek erkölcsi tartalommal bírtak és bírnak.

Az emberiség mai krízisét a marxista világszemlélet nemcsak külső formájában, hanem benső tartalmában is katasztrófálisnak mondja. Pedig csak az történt, ami az emberiség történelmében hol kisebb, hol nagyobb élességgel jelentkezett mindig, amikor a meglévő életkeretek gyengéknek bizonyultak a fejlődés folyamán előálló új értékek elhelyezésére. Az új értékek pedig nem mindig külső formák voltak, hanem a benső ember megnövekedése is. Az egész történelem a bizonyítéka, hogy a formahiány soha sem gyökeres, változó, hanem csak reform, ilyen jelenség például a kereszténység történetében a reformáció. Viszont maga a kereszténység a benső ember és tisztán a benső ember társadalma, mely a formák anyagiasságán teljesen uralkodni tudott. Ez már nem reform volt, hanem egy új világ megalkotása, amely már kétezer éve egyik első irányító faktora az emberiség haladásának. Tervezen ítéli meg a kereszténységet és vele az ember benső értékeinek jelentőségét az, aki azt az anyag tagadójának venné és mintha ezzel az egyoldalúsággal ma például a szociális megoldás ellensége lenne. Ez nem áll, ellenkezően. Az anyagi létezést éppen a kereszténység (ami itt csak mint legjellemzőbb, eset vétetik példának a marxizmus kihangsúlyozott, a legelterjedtebb vallási állapot ellen intézett támadása miatt; egyébként az istengondolat bármelyik vallását vehetném példának) teszi létté az életfelfogás formák benső indító erőkké való megtöltésével. És ennél a pontnál találkozunk a benső embert hívő vallás a mai világhoz képest betöltendő pótolhatatlan szerepével és egyúttal ebben dől el a marxizmus sorsa is; illetőleg e kérdés megvitatásánál nyeri meg valódi értékének időálló jelentőségét.

A mai életkeretek fölött való uralmat a marxizmus a történelmi materializmus és annak államrendszerű megszerveződésében a bolsevizmusban, vagyis abban a gondolatban, hogy az ember életének kulturális és erkölcsi jelentősége csak függvénye az anyagi adottságoknak — soha sem tudja átvenni! És ennek bizonyítására felhozom éppen a mai orosz irodalmat, amely már régen elvált a bolsevizmustól, átlépett rajta. A bolsevizmus alkotta

társadalmi keret még a saját munkásait sem tudja befogadni, legkevésbébe összlakosságát és nem az az igaz, hogy azért nem, mert a vele szemben álló államok, vagy mondjuk társadalom, akadályozza meg ebben. Hanem azért nem, mert amennyi igazi életformáló erő volt benne, az már kiélte magát, az már elvégezte a maga történelmi szerepét nemcsak Oroszországban, hanem a vele szemben álló társadalomban is. A bolsevizmus tulajdonképpen nem egyéb, mint a természettudomány vizsgálatainak eredményeiből egy szenvedő társadalmi osztály számára tulgyorsan megkomponált, a szenvedéstől elhomályosult látásuaknak tetszetős politikai irány. Egyik jellemző tünete volt ennek a politikai iránynak az, amely például Darwin evolúciós elméletét mint a majomszármazás tételét akarta elfogadtatni. Pedig a Darvini evolúció szerint is hol van a majom az embertől! Legalább olyan messze, mint az ember erkölcsi létezése a bolsevizmustól.

A körülöttünk levő világ színe, ize, életet mindenki számára csak annyiban jelent, amennyiben az illető egyén ezt a világot sajátjává tudja tenni, meg tudja élni. Hogy pedig ezt hogyan tudja megélni, olyan adottság, amely teljesen független az anyagi körülményektől. (Hiszen látjuk, hogy teljesen azonos anyagi adottságok mellett is mennyire más ez a megélés. Hogy egyenlő társadalmi és anyagi körülmények között a megélésben majd nem lesz különbség? Hát hogyan van az, hogy a bolsevizmus leghódítóbb pillanataiban már jelentkezett az az új orosz irodalom, például Romanov, akit Európaszerte ismernek, amely egyáltalán nem mentes erkölcsi lázadásoktól?) Ez az egyén kiirt-hatatlan jelentősége. (És ehhez a bizonyossághoz épen a szovjetrendszer vezetett el bennünket).

Örök igazság tehát, hogy: a legmagasabb életértékünk magában az emberben van!

És ez az érték: az én, amely határtalan és azért örök kulturális érték. Vannak elfajulásai. Például a mai önzése, amelynek oka azonban épen a mai társadalmi keretek erőszakos anyagias beállítása. Ez az erőszakos folyamat, mint már jeleztem, a természettudomány óriási jelentőségű új megismeréseire alapítja embergondolatát és vele az új ember társadalmi jelentőségét. A gondolatmenet egyszerűsítése kedvéért és mert lényegében ugyanis a két elgondolás áll egymással szemben, az eddigi kulturát a „valóság” fogalommal jelzem, míg az új elgondolást a „tudomány” fogalmával.

Magának az életnek kezdete és vége — szóval látható korlátai — általános érvényű, megmásíthatatlan élettények. Mindenki számára egyenlő erejű törvények. Maga: ez a létezés, meghatározott tényében, mint áthághatatlan parancs szól az emberhez: mindnyájan egyenlők vagytok! Ezen az egyenlőségen belül azonban

van egy többlet, az, ami ezt a keretet megtölti: élettel. Ez: a lelkiség, vagy mint jeleztem: a vallás.

A tudomány és a vallás — ami lényegében az élet költészete — úgy egészítik ki az életet: a tudomány az életkeret reflektora. Az embert a realitások acélszögeivel lerögzíti a tényekhez, a mindennapok anyagi, materiális lehetőségeihez, az emberi mint anyagi lehetőséget konkretizálja, kiábrándító ereje van az egyéniség korlátlan lehetőségeivel szemben, mert míg az egyéniség a maga meghatározhatatlan, felemelő többletével — ami a vallás és vele a költészet lényege — a lelkiséget, a valóság fölötti lélettöbbletet hiszi, addig a tudomány csak a maga megállapításait hiszi el. Tehát a tudomány sem hitetlen, csak a maga értelmiségének korlátai között hisz. Míg a vallás korlátlanul hiszi a léteezést. Számára nincs halál.

Azonban: a tudomány a maga megállapításaival is csak: az egyéniség hitét követi. A vallás és tudomány közötti ellentmondás tehát csak látszólagos! A tudomány időbeli megköötöttsége miatt a társadalomban demokrata, míg a vallás (a költészet) időhöz nem kötöttsége folytán arisztokrata. Mindig idő fölötti.

Ma, az életkeretek tágulása miatt (ez a tágulás áll az emberi élethatárra is) irodalmi válságot is emlegetnek. Ez a válság emlegetés legelősebben természetesen marxista oldalról jön. (Mert a vallás és a materializmus két véglet). Ez az egyéniség ábránd — mondják ők, — ez a l'art pour l'art, ez az önmagáért való kiélési forma nem felel meg a mai társadalmi követelményeknek. És ez igaz is. Ez a felismerés azonban miben sem érinti a költészet lényegét. És pedig azért nem, mert az igazi költő egyuttal a legszociálisabb lény. Így volt mindig és így van ma is. A l'art pour l'art marxista értelmezése ugyanis soha sem létezett és nem létezik! L'art pour l'art csak annyiban van, amennyiben egyik költői egyéniséget meg lehet különböztetni a másiktól. Hiszen a szovjetírók ideológiai egyezése dacára számtalan szovjetíró egyéniség van. Ha a marxista l'art pour l'art értelmezés létezne: az egyéniség abszolút nem létezése — akkor művészeti egyáltalán nem is volna. Sőt még csak tudósok sem létezhetnének, csak egy felismerés lámái lennének: programdaráló malmok.

De menjünk tovább: maga a marxizmus is csak annyiban élő valóság, amennyiben az egyéniség által megéledik, amennyit belőle a költészet megmentésre érdemesnek tart. És ez: az életjog egyenlősége! Életté minden, csak az egyéni megélés által lesz! Ha nem lesz egyéni megélés, akkor egy bálvánnyá emelt diktátor (most Sztalyn) forgatja a daráló malmot majd és ő: tragikomédia — ez a diktátor egyéniség parancsol majd az egész nyájnak. Már látott az emberiség ilyen fajta történet, amelyből azonban a győzelmes élet, amelynek hírnökei a költők voltak,

megtalálta a legszebb l'art pour l'artok egyikét, az életté vált formát: a szabadság, egyenlőség, testvériség-et!

[Mert a költészet maga: az élet! Az élet lényege: a költészet, amely a formát megtölti a határtalan tartalommal: lélekkel, hittel, halhatatlansággal. A római nép meghalt és mégis halhatatlan nyelvén, amely szellemének kincsét őrzi. A régi hellén-görög kihalt, de öröksépségsű művészete halhatatlanná tette. A marxista bolsevista öt éves terv csak forma, amely táplálhat százmilliók tömegeket is, de ideállá, életté csak akkor magasztosulna, ha az a benső ember életét táplálná. Az öt éves tervnek azonban eddig csak mesteremberei, a legjobb esetben tudósai vannak. Amerikának is van egy nagyszerű technikai berendezése, amelyet nagy elmék teremtettek meg. Eletté azonban az amerikai élet csak most kezd lenni, amikor sajátos adottsága kezdi megtalálni önmagát, amikor amerikai művészet kezd kialakulni. Amerikaivá majd ez az amerikai kultúra teszi az embereket (ha különbség lesz az eddigi kulturánál), mert eddig legfeljebb angollá vagy franciává lettek az odavándoroltak, vagy pedig visszajöttek régi kulturájukba.

Érdekes és egyben sorsdöntő jelentőségű tény, hogy a Szovjetországból exportált művészeti törekvések és irodalmi alkotások még azoknál is meleg megértésre találtak, akik a szovjetállam legélesebb ellenzői. (Például Katajev színművei nálunk, Beogradban is előadtak a művészi siker jegyében). Ez mintha ellentmondás volna. Pedig ellenkezőleg: ez bizonyíték arra, hogy a szovjetbilincsből, még annak látható nyomai dacára is, kilépő lelkeség utat talál a költészet mindent megérintő szociális erejével, még a legkevesebb szociális érzékűnek mondott kapitalistához is. Érdekes az is, hogy a szovjetideológia 100%-os hirdetői csak trükköket, mint például Mayerbold legutolsó európai szereplésénél esetleg egy pillanat rajzát: riportot tudnak csak adni. Hiányzik belőlük az alkotó erő. És ez természetes. Alkotni, teremteni csak az emberhittől meg nem fosztott egyéniség: a költő tud. A költészettől megfosztott életnek pedig csak terroristái lehetnek!

Élet és költészet (értve alatta az ember alkotó, tehát legjövősebb legvalóbb és így legszociálisabb értékét) így egyesül elválaszthatatlan egésszé. A marxizmus ha ehhez formát kíván segítségül nyújtani, az alkotó munka értelmében, ha nem romboló tendenciával jön, mint a bolsevizmus, akkor a kultúra: az egyén és társadalom harmonikus egymásratalálásának bő segélyforrása lesz, amelyből a kitágult életkeretek örvényes hézagjai betölthetők lesznek a munkanélküliek már halálba esett seregeiből.

És nincs költő, aki ne ezt az életet írná!!

Kristály István

Holnap felé

Én jól tudom, ha vágdatunk is,
akárhogyan is, mindhiába,
és minden erőnk belevetjük
ebbe a szédült rohanásba,
bár jól tudom, ha vágdatunk is,
akárhogyan is, mindhiába.

Párizs biztat, hajrás a kedvünk,
az ifjuságunk bizva kerget,
az isteneket kinevetjük
és istenítjük a szerelmet:
Párizs biztat, hajrás a kedvünk,
az ifjuságunk bizva kerget.

Szembenézünk a jövődővel
és legyürrénk a jövődönket
„Előre hát!” és vágdatunk már,
pazarlón szórjuk az erőnket
az asszonyért. Az asszonyunkért
letepernénk a jövődönket.

Későn jövünk, ha vágdatunk is,
akárhogyan is, mindhiába,
egy asszonya lesz egyikünknek,
a másiknak meg száz babája,
az élet neveti a kedvünk,
a halott kedvünk, — mindhiába.

Borsodi Ferenc

Az asszony bálványa előtt

„Annának pedig csak egy részt ad vala
a szebb falatot, mivelhogy Annát igen
szereti vala, de az Úr az ő méhét bé-
zárlotta vala.”

(Sámuel I. könyv).

Asszony I, —
és szerelme úgy tolláskodik újra szivedben,
mint cikázó fénysugárban
elhajló fehér galamb
a duccon.

Asszony I —
s rezgő szájjal föled suhog az álom,
a falakról őseid képe
lép le,
dölyfösen talán rád emeli
madárcát a fájdalom,
barna csőréből, ki tudja,
csókját bontja vagy mérgét adja
és benned földalol titokzatosan
asszonytól-asszonyig vándorló hited.
Fölrebbennek keshedt szerelmeid
gyilkosként rettegett titkai,
valamilyen makadám mezőről
befut hozzád a leéjszakázott csönd
és homlokod kihányt forrójára
hullásra terülnek a tékozolt vágyak
szétdorbézolt tűzmagjai.
Egyszerre ezer ucca
ájult pillangói lejtenek,
egyszerre őszi csordát űző
bősz szelek üvöltenek be az ablakon,
véred még rajongva
asszony után szirénáz
— és hajadba belevész
az ökörnyal . . .

Előtted áll az asszonyszobor,
mint harangzengéssel betelt zárda,
itt hagyandó életed várja
és elveszett lankák kápráznak prizmaídon
míg titokzatos szavakat suttoatsz;
kividámodtam a fiatalságot
és nem lehet
és meghalok.

Meddőségemben andalgó lázad ritmusa
májusi gyepen újra sikolt,
valaki megcsókol mégis
— ki volt? —
lelkedet körülzáró lakatok pattannak:
Asszony! —
és szerelme úgy tollázkodik újra szívedben,
mint estbehulló félhomályban
éneklő hattyu
a tavon.

Bencz Boldizsár

LÁTHATÁR

Baedeker

Mi a vajdasági irodalom nesztorának neveztük. De évvel a szóval többet akartunk kifejezni mint a kornak kijáró tiszteletet. Őszintén és mélyen átérezve, a hivatott vezért láttuk benne, aki átfogó tudásával, derüs és bölcs tehetségével, ezer színben ragyogó műveltségével messzire világító lámpa volt a vajdasági irodalom sűrű és fekete éccakájában.

Akad talán, aki azt fogja mondani: nem volt mai író. De így ez a beállítás nem igaz. Mai író volt, ha nem is egészen a ma írója. A ma rettenetes és félelmes viharzása, az erkölcsök váratlan átértékelése, sohasem sejtett problémáknak hirtelen fölágaskodása olyan korban érte, amikor az emberi lélek már nem alakul át a fenekestől felfordult idővel és nem visszhangozza teljes és tömör bugással a zord vihedernek minden robbanását és vészajtósló zugását. Baedeker ismerte a ma minden jajgató és üvöltő fájdalmát, de vad hullámai megtörtek ezen a szelíden lankás lelkületen, amelyet a mindent megértés holdfény sugárzása ezüstözött be örökké.

Örök igazság, hogy az írókat csak úgy tudjuk teljesen megérteni, ha gondolatban visszahelyezzük abba a korba, amelybe tehetségének gyökerei befogództak és amelyben legszebb virágait hajtotta. Baedeker a tizenkilencedik század végének volt edesgyermeké, annak az időnek, amikor a legigazibb béke ünnepe uralkodott a világon és amikor az irodalom előkelő vendégként kopogott a jólétben élő polgár szalonjának ajtaján. A művészet öncélúsága nyájas és drága korszakának volt ő fényes vértetű lovagja, a szépség szerelmese, a finomművű, cizellált gondolat ötvöse és mestere annak a stílusnak, amely az ég színeit tükröző patak frissességével és üdességével ömlik az olvasó lelkébe. Ebben a sodrásban mindenkor találatnak arany szemek, az alkotó lélek mélységeiből valók, de a föld sarát sohasem hordja magával. Baedeker csillogó szemmel nézett bele az életbe, amely akkor szép volt és ezt a szépséget felitta nobilis lényé és teremő fantáziája

és ennek a szépségnek parancsát követte tolla, amikor életés fűséggel alakokat, gondolatokat és hangulatot között az olvasóval.

Zavaró imbregliók nélkül, a derű édes harmóniájában így alakulnak ki benne regény- és elbeszélés témái, amelyek szoros kapcsolatban vannak azzal az élettel, amelyet ő szeretett és amelynek pleinavi-jében oly szívesen fürdette a lelkét. Talán az életnek ezzel az oldalával való teljes összeforradás teszi, hogy a napfényt feketén gomolygó viharfelhők nyelték el és ma is még, Baedeker írásai elevenen hatnak, hogy alkotásai nem árasztják magukból elsárgult levelek hervadás-illatát, ellenkezőleg: mintha rajtuk valami megejtő, felejthetetlen, örök Gioconda-mosoly rezegne. A ma agyonhajszolt, idegettépő problémákkal sújtott emberek szívesen menekül vissza a könnyű gondok, a esőndes szemlélődés, a drága derű, a sugárzó szépség Baedeker-világába és adja át lelkét a fényes tehetségű Mesternek, a nagy tudású Magisternek, aki a mesemondás csodás gyógyírjával — ha rövid időre is — enyhíteni tudja a sajnó fájdalmakat.

De Baedeker nemcsak ebben a vonatkozásban tartott közösséget a mával. Az a multak kódén átható tekintet, amely csodás élességet a történelem és irodalom nagyjait egészen a lelkük gyökeréig tudta meglátni és az alkotó erő hatalmas lendületével életre kelteni, felfedezte a vele és körülötte élő, gyarló emberek ket is. Ezek az alakok nem történések tükrözésében villannak fel, csak portrét, vagy könnyű kézzel rajzolt karikatúrát, de ebben az önállóságukban is irodalmi estéket revelálnak, mert minden vonalukat művészi ihlet huzta. Egy kis guny, a nagyon művelt embernek belülről fakadó, fölényes, de meleg mosolya hozzá hozzánk lírai közelségbe ezeket az alakokat, akik a holt papírról az attikai só-varázsszerétől feltámadva, az élet minden jelével köszöntenek bennünket.

A szellemesség tisztatűző bijou-jai Baedeker pompás aforizmái, amelyek egy sokat látott, sokat tapasztalt írónak kihűlt lélekforgácsai, azé az íróé, aki kiegyensúlyozott gondolkozásának magasságából az élet és az emberek felszedségeit, a jelenségek és vonatkozások visszasságait nyugodt szemmel meglátja és a gondolkozás villámgyors működésével meglepő antitézisekbe kanyarítja. Se szeri se száma az ész ijjáról lepatlant és észbe találó ezeknek az okos, bölcs, kedves, kevés szóval sokat mondó aforizmáknak, s melyeket a nagyon gazdag ember bőkezűségével szórt el és amelyek csillogva és ragyogva jelzik Baedeker élete utját.

Es kifogyhatatlan volt visszaemlékezéseinek feltárásában és abban a játékos kedvtelésben, ahogyan örömmel és lelkesedéssel mesélte el félig vagy egészen elfelejtett magyar írónak jelentősebb életfordulatait. Baedeker ilyenkor szinte kézen fogta az olvasót elvezette bozóttal benőtt mesgyéken át a régi írók hajdani Par-

nasszusára, amelyet szépnek és érdekesnek láttunk elsősorban azért, mert Baedeker szépen és érdekesen — egy-egy miniatűr regény alkotásával — tudott róla mesélni.

Ma még, Baedeker halála után néhány héttel, nehéz volna pontosan lemérni azt a jelentőséget, amelyet a vajdasági magyar irodalomban működésével kivívott. De bizonyos az, hogy nagy ragyogó értékű volt és hogy ezen a területen minden elkövetkező írógenerációnak oktató és utat mutató mestere maradt.

Borsodi Lajos

Szenteleky Kornél Isola Bellája

Vonaton utazom — tiszta, kényelmes, tágas fülkében — a pompásan metszett, hatalmas üveglapon csak úgy dől be a világgosszág.

Megművelt tájak, virágos fennsík — magányos, vörhenyes sziklák, évezredek romok, páfránnyal bezöldelt szakadékok és festői vadonba olvadt trópusi kultúra csapódik be az ablakomon, szicíliai panzióval az előtérben. Minden művészileg elkeverten, elrendezetten.

(Amerre a vonat elrobbog, véges-végig szépség és kultúra, amit egy ember egész életén át gyűjtött össze, hogy egy 139 oldalas könyvben az asztalunkra tegye. Olyan finom, halk és közülnék csak reá jellemző szerény gesztussal, hogy az olvasók legtöbbször nem is tudja: mennyi mindent kapott beágyazva, ebben a kis regényben a régi és tegnap-izes ma Szépségéből. Nem tudja, mert Szenteleky könyve, bár érdekes olvasmány, nem tartozik azok közé, melyek mázsás visszhanggal csapódnak le a közönség asztalára.

Szentelekynek bizonyos írásokra a „Szép“ szó a kedvenc jelzője, értvén ezalatt: szépet, művészt, értékeset — átlagból kiemelkedőt. Ez az aposztrof illik legjobban az ő könyvére is.

Az ily regényt, hogy értékelni tudjuk, szeretettel kell megközelítenünk s nemcsak két vagy több ember meséjét keresni mögötte: lehajolva kell tallóztatnunk az elhullajtott szépségkalászatokat, mintahogy egyforma szeretetben görnyedve vizsgálja a természet-tudós a nagyobb és kisebb életeteket, mert mindegyikben egyformán a teremtés magasabb értékű szépségét látja.

Az Isola Bellát olvastam s mintha vonaton utaztam volna: rázkódás nélkül gördültek tova a kocsikerekek — nem tulgyors, de nem is lassu tempóban kanyarodtunk felfelé a spirális pályán. Egyszer-kétszer: pillanatnyira elsötétülő alagutba robogtunk be,

majd mélységbe szédítő viadukton zakatoltunk keresztül — az érdeklődésnél és kíváncsiságnál magasabbra fokozott izgalommal, de a ciklonikus atmoszféra torokszárító nyomásától mentesen s a bizonyosságnak azzal az érzésével, hogy a regény nem tartogat a számunkra kisiklást vagy karambolt. Rábiztam magamat a mozdonyvezetőre, kinek szemei, ha lázasan is, de okosan figyelték a minduntalan elkanyarodó pályát. (Ha történetesen a volánnál ült volna, akkor sem tartottam volna attól, hogy a keskeny sziklaperemen elvesztheti keze a bizonyosságot). Mert Szentelekyben sok a magafegyelmezettség — jónéhányan tanulhatnánk tőle közülünk. S én mégis azt szerettem volna, ha a vonat kiszabadul a keze alól, hogy gátlás és fékezés nélkül fussa be a pályáját, mégha sziklákról százszorososan visszamennydörgő mélybezuhanás árán is.

Szenteleky nem tépte fel a legbelső szívkamrákat, hanem két kézzel szorította le az indulatok lázadását. (Lucie és Inge között pl. nem kelti fel a rivalitást). A mérséklet embere ő, az életben és a művészetben egyaránt.

A regény vonatát magasabb célkitűzése nem engedi a természetesebb és közelebbálló irány, Lucie felé, hanem Inge felé kényszeríti, talán, hogy az elbeszélésnek novellában való, tehát rövidebb kifutását, meg banalitását is megakadályozza s hogy elmélyítse a kommunista és humanista világszemlélet szordinós hangu szembeállításával.

A regény beállítása természetes.

Ingét szeparált önállósága szinte predesztinálja a regény középpontjába. De ábrázolását fogyatékosnak érezzük. Nem látjuk világosan. Hiába tudjuk, hogy szőke a haja — széles és kemény a válla s hogy izmosak a lábai, mégis konturtalan marad a számunkra. Nincs hozzánk melegítő és szemünkkel érzékelhető testisége. Nem lebeg a levegőben, de léleknő marad szinte végésvégig.

Ennek okát legelsősorban Szenteleky egyéniségében kell keresnünk, aki szemérmesen elzárkózik az alakok érzékibb ábrázolása elől. Azt hisszük, hogy e sajátossága vérré vált szépségkultuszával függ össze, mely nem tesz és nem mond semmi olyat, ami pirt csalhatna az arcra s ami árulója lehetne a lefékezett, de sokszor épen nem esztétikus életfunkciós gondolatoknak.

A szekszualitás jóformán teljesen száműzött regényéből. Egyedül Lucie áll előttünk frissen, gyöngyvirágillatos, megejtő leány-ságában, oly természetes-finoman, tisztán és érzékelhetően, amilyennek csak egy lélekembernek nem lehet végcélja a szerelmi kiélés, mert neki lelki párra is szüksége van. Lucie pedig nem az. Szabócs tehát menekül az őt jellemző szelid elhárítással a közös sors vállalása elől, mertha vállalná, úgy állnia kellene is a helyét, bármibe is kerüljön.

Igy gyurja ki magának saját testéből és véréből, a saját képének hasonlóságára, a nélkülözhetetlen, gondolkozó asszonyt: **Ingét**, aki világnézetileg látszólag ellenlábasa s akit ilyformán szellemileg is **le** kell gyűrnie.

(A könyvnek ezek az oldalai bő alkalmat adnak az írónak, hogy kifejtse világnézetét, bár Inge meggyőzése nem győz meg bennünket is, mivel érvelése nem eléggé erős, meg nem is eléggé kiépített. Itt is megrövidítette gondolatfűzését, ez egyszer hátrányára).

Hogy Ingének volt-e valóságból vett modellje, számunkra nem fontos. De ha volt is, Szenteleky nem idegzette be eléggé a felhasznált modell lelkeségét, mert nem tudta a regényben igazán életrekelteni.

Inge, Szenteleky intenciója szerint, csak a regény elején mutatkozik meg előttünk. Itt bizonyos elfogadható egyéniséget vesz fel. De később egészben vagy részben felolvad Szabolcs (vagy az író) egyéniségében. Az 57. oldalon egyenesen szócsövévé válik Szabolcs önvallomásainak.

Van egy pompásan megírt naplórészlet a 132. oldalon, melynek hangja: magas, férfias gesztusu, széles hangskálájú, érett asszony (tragikának is mondhatnám) alakját idézi fel emlékezetemben, sorsvertségében, de az igazi Inge nem ebből a nemes, klasszikus keménységű anyagból való — nemes lelkű ő is, de nem nagy, történelmi szerepre született — rajongó kommunizmusa diáklány szalmatüze, szellemi meghódítása tuléreztetett erőpazarlással történt. Az igazi Inge, akit a regény utolsó lapjain ismerünk meg, arra született, hogy becsületes és gyöngédszívű asszonya legyen egy embernek, akiben a kötelesség erősebb a szerelemnél, annyira, hogy vállalja akkor is, amidőn nyegle és lelkiismeretlen férfiak módjára ki is bujhatnék alóla, mert a gyermek a bevett társadalmi szokások előírásával ellentétben, házasságon kívül fogamzott.

Ez az Inge, a vágyott élettárs földi alakja kevesebb annál, akit Szabolcs várt, de ki kapja az életben egyszerre Ingét és Luciet?

Lucien nincs semmi korrigálni valónk. Mellékvágányra tolt szerepében is tisztán látjuk magunk előtt.

Jeanett távolabbálló, hűvösebb, ami szerepénél fogva természetes is.

Kitűnően megrajzolt alak: Duhaut, a kicsiny, szemüveges tanár, az ókori szobrászat professzora, jellemzően németes rendszertetével s vastag noteszével, — meg Mellaert ur, a flammand operaénekes, aki haragos Piccardként jelenik meg képzeletben — s ugyanugy: Balthasar tisztelendő ur, a kékszemű, nagy gyermekember.

Legtökéletesebb a regényalakok közül Szabolcs, akibe az író nagyon sokat adhatott a maga egyéniségéből, anélkül azonban, hogy minden lélekfiókot kinyitogatott volna.

Pedig az Isola Bella elsősorban epikai álcás, lírai közvetítés.

Ha megbolygatjuk az oldalakat, líra meztelenedik ki előttünk a feltakart sorokból. Nagy, széles líra: szépségről, jóságról, humanizmusról. Líra, mely nem juthat szóhoz, mert kevés számára a szorító versköntös s mely kénytelen idegen emberek légkörébe transzportálódni, hogy kifejezhesse azok száján a mi fájdalomainkat és kékmadárruhás vágyódásainkat. Szemérmes, piruló líra „mely annyira feszül a közlési vágytól, hogy kibuggyan majdnem valamennyi regényalak száján, de míg Duhaut és Mella-ertből egyéniséget segít formálni, Inge individuumát elsápasztja, mert hasonlónak teszi Szabolcséhoz. Inge nagyon sok helyen nem a maga szavait használja és nem a maga gondolatait közvetíti, hanem Szabolcséit. Lucie is, aki pedig minden mozdulatában elevenen áll előttünk, ha lírailag akar megnyilatkozni, Szabolcs nyelvéen beszél hozzánk.

Szenteleky epikai keretbe szorított, de ki-kicsapó lírája nagyon jellemző reánk, íróársaira is.

Mindnyáján lírikusok vagyunk, még azok is, akik a líra talajvesztése folytán prózába kényszerültek. Csak egyet említek: Kristályt, akinek hatalmas lírai közölnivalói minden epikai keretet áttörnek. Vagy Gergely Boriskát, aki eléggé megtalálta a próza hangját, de kritikájában annál feltartóztathatatlanabban hullámozik elő minden elfojtott liraisága.

Akarva, nem akarva, annyi sok mindent kell magunkba fojtanunk, hogy nem tudunk másként megszólalni, csak a líra hangján.

Senki se vessen hát szemünkre, hogy közülünk még a legnagyobb is lírát takargat epikájának subája alatt.

Vonaton utaztam, spirálisan felfelékanyarodó pályán s észre sem vettem, hogy közben a csucsra jutottam, mert újra lenn állok a hegy lábánál, indulásra készen a fekete ugáros, ákácok nagy alföld felé, mely szélidőn nagy porfelhőket kavart a magasba, de június végén egyetlen aranytengert ringat felém a Telecskára, egészen a Duna messzi ködmedréig, a Fruska Góra aljáig.

Szirmai Károly

Céllírodalmak jogosultsága és szinergiája

Az időt nem lehet leállítani, kérés nélkül mulik. Az ideológiák korszakokat jelölhetnek, de a világot megváltani induló eszme idővel elhalványodik, célját betölti, vagy célját veszti. Új korszak jön, új ideológiával.

Az irodalmi szemle a legalkalmasabb orgánus, valamely művészi hitvallás (ideológia) meggyökeresítésére. Időszakonként jelenik meg és periodikus (heti, hónaponként, féléves) forgalombahozatalával felélméskíti újra-felkelti, erősíti a közönség érdeklődését. A napi lapnak más feladatai vannak, elsősorban a hírszolgálat, sem mint, hogy „iskoláknak“, „irányoknak“ megfelelő fóruma lehessen. Az „újság“ egy napig él, néha még addig sem (napilapok reggeli, déli esti kiadásai), ezzel szemben a folyóirat maradandóbb, ami feltétlenül kelléke és egyszersmind igyekvése a kialakuló céllírodalomnak.

Az ideológiát a körülmények, főleg a környezet, életstandard, megismerés és az ezek hatásaként beálló evolúció termelik ki. A „Fáklya“, az „Új Élet“, a „Vajdasági Írás“ és még egynéhány tiszavirág-életű jelentéktelenebb folyóirat voltak a délszlávországi magyar irodalom első kollektív próbálkozásai. Ezekben a folyóiratokban még nem a specifikus területi irodalom kapott kifejezést, hanem a káosz litteratúrája. Ez a megállapítás nem értékmérleg az egyes akkoriban megjelent írásokról, csak annak a leszögezése, hogy az említett folyóiratokból hiányzott az egyetemes világszemlélet. Kitaposott mesgék tisztos utasai jöttek jöttek az olvasó elé irodalmi hátizsájukban tradíciók terhével, a fáradt csoport mellett ruganyos inakkal törtettek az ifjú adyendrék. Helyet kaptak az októberista emigránsok, Kassák utánzóik szimbolisták, keresztretjvényben beszélők és így tovább. Az irodalmi kialakulásnak ebben a periódusában a kollektívizmus együttjelentkezést jelent, de nem közös világszemléletet. Ezek a folyóiratok nem „szemlék“ voltak, — és így természetes nem lehettek áttűzőrejük.

Az első délszlávországi magyar nyelvű világnézeti szemle az aktivista „Ut“, a bécsi „Ma“ képmására készült úgy külalakban, mint tartalomban. Mielőtt még aktualitását veszthette volna az aktivizmus, mint irodalmi irány, megszűnt a lap.

Nem a napilapok elvitathatatlan, eddigi kulturfunkciójának értékét és az említett irodalmi kezdetek történeti jelentőségét kisebbítjük, amikor irodalmi „szemlék“ sürgetünk, hiszen a Vajdaság írói jóideig csak a készségesen rendelkezésre bocsájtott újsághasábon hallathatták hangjukat, azon a néhány vendég-

hasábon, mely az irodalomnak jutott, később pedig az említett folyóiratok oldalain, melyekre egyaránt kinyomattak minden jelentkező, bizonyos színvonalat elérő írást, tekintet nélkül irányára, felfogására.

Az egyénben a jellem idők folyamán alakul ki, az irodalom karakterét is csak az evolúció későbbi menetében kereshetjük. A délszlávországi magyar irodalomnak majd másfél évtizedes multja van. Az elhaladt idő a káosz kora volt. A régi ideológiák zűrzavarából csittult ki az önállósuló „vajdasági” hang.

A káosz korára jellemző, hogy nem volt kikristályosodási tengelye. A szólamok harmónia nélkül hangzottak el és hiányzott a vezérszólam.

Az irodalmi jelszó az a varázsszó, mely az ideológiának absztrahálás útján előállítható dióhéjaként mutatkozik. A dióhéj zárt magház, mely sejteti a tartalmat, de hogy valójában mit, azt csak akkor tudjuk meg, ha feltörtük.

Ha az író a probléma magházát diótörővel pattintja fel, „comme il faut” irodalmat csinál, ha a fogával töri meg a diót, elnevezik parasztnak, proletárnak, naturalistának, realistának stb.

Van irodalmi „keménydió” és van „papírhéj”, könnyen felroppantható mondanivaló, — így áll elő a nehéz fajsúlyú és a könnyű irodalom.

Látszólag számos divergens irodalmi csoport menetel szétágazó irányokba, vagy egymás ellen, mégis, ha sub specie totalitatis nézzük az „iskolák”, „avant garde”-ok, „irányok” és „izmusok” felvonulását, — eljutunk a szinergia törvényéhez. A sokféle törekvés végül egy erdőbe fut. Minden szellemi revolúció az emberiség evolúciójának az összetevője. Az irodalmi irány, mint időben és helyben elszigetelt jelenség, azt hiszi magáról, hogy leállítja mindörökké a világot, pedig ép csak az események sarka alá gurul, a világ legfeljebb megcsuszlik rajta, haladó irányban. Esetleg visszanéz rá, mint túlhaladott, elhagyott utementi kőre.

Az emberiség szellemi zászlósa, az „iskolák” fejei, az „izmusok” kitalálói és a világszemléletek megkonstruálói nem akarják bevallani, hogy a csoportosulások, elszigetelődések, klikkek és gárdák kivétel nélkül a szinergia (összeműködés) törvénye szerint fejtik ki cselekvéseiket, a nekik jutott helyen és időben (Vitatkozásra való hajlandóság, végtelen polémiák, irodalmi szélmalomharcok, az ellentétes irányok létjogosultságának tagadása). A polgári felfogás destruktívnek bélyegzi a baloldali irodalmat. A munkásírók elnézőbb frakciója jóindulattal mosollyal intézi el az „elefántcsont-toronyban rezideáló exclusiv mestert”. A szélsőségesen aktív művész „tisztelt hullaház”-nak címzi a megszólított.

polgártársadalmat. Militarista és pacifista felfogás viaskodik, argumentál önmaga mellett, a másik ellen. A lehatárolt ideológia nem végkifejlett, csak összetevője az eredőnek.

Hogy irodalmunk tényezővé váljék, ideológiája, közös nevezőre, karakterisztikára van szüksége. A délszlávországi magyar olvasó új életkörülmények közé került, természetes, hogy a mentalitása is specifikusan önállósult. Az itteni írónak jut az a feladat, hogy közönségét olyan írásokkal szolgálja, melyre az olvasó érdeklődéssel figyel fel, ez az írás pedig az, melyben saját való környezetét látja meg. Az írók egy része instinktíve, egyénhányan pedig már öntudatosan érzik át feladatukat. A tudatos írógárda kollektív jelentkezése: az egységes szellemben szerkesztett folyóirat, a szemle.

Nem csak a művészi hitvallásnak van szüksége időszakonként feltűnő irott orgánumra, de áll ez fordítva is: folyóirat nem képzelhető el ideológia nélkül. Erdélyben a „Korunk“, és az „Erdélyi Helikon“ körül csoportosult világnézeti alapokon a két meg nem alkuvó irodalmi tábor. Az ellentétek eredménye a szinergia törvénye szerint a differenciált „erdélyi“ irodalom.

Móricz Zsigmond, hogy az ideológiáját túlélt Nyugat-ba új vért öntsön, az új-Nyugatot népies irányba fordította tovább.

A Zágrábban megjelenő „Literatura“ ebben az esztendőben lépett második évfolyamába. A tudományos és művészeti folyóirat, amiként az évnvítő beköszöntő mondja „nem az ideológiák bazarja“. Ezzel azt akarja kifejezni, hogy egységes, kialakult világnézetet szállaltat meg. Kár, hogy kevés belföldi nevet hoz, ezek helyett sok a fordítás, és szemelvény külföldi írókból, ami a lap internacionális jellegének, szellemének megfelel.

Határozott ideológia szolgálatában áll a Beográdban szerkesztett „Jugoszlaven“, mely konstruktív-nemzeti szellemben dolgozó szemle. Ugyancsak az idén lépett második évfolyamába.

A szinergia törvénye mindenütt jelenlevő. A „Literatura“ a belföldi „szociális írók“ hiányát panaszolja fel, a „Jugoszlaven“ pedig terjedelmes és gazdag-anyagu külföldi könyv- és folyóirat-panorámával szolgál. Az antipoláris jelszavak alatt menetelő táborok közös irányban haladnak, s ez a kulturák összehangolása.

Az eszmekörök időben élnek és térhez kötöttek. A délszlávországi magyar irodalomnak, hogy földbe gyökerezzen és számot tarthasson arra, hogy az irodalomtörténet és kulturhistória évkönyveiben feljegyezzék, jellegzetességet kell magára vennie. Ha meglesz a kétségtelen karakterisztikája, lokális színe, bárki felismeri, hogy erről a vidékről jött. Legyen az irodalmi varázsige a vajdasági local couleur, melyet az írók tehetségüknek, készségüknek, lelkiületüknek, érdeklődési körüknek, láthatáruknak megfelelően variálhatnak vig paraszt-történettől lateiner tragédiáig, táj-

képtől modern románcig. Csak az esemény talaja legyen a futóhomokos alföldi terület, a feketeföldű bácskai szántó, melyek felett a levegőben nem a hegyek ózona, hanem a tüdővész, a földéhség és a közöny bacillusai usznak. A földön itteni mentalitáсу és itteni levegőt szívó lehelő ember járjon.

A „Kalangya“ hivatása az, hogy a specifikus vajdasági írásokat gyűjtse kötegbe, periodikusan megjelenő kötetekbe. Ezáltal eléri, hogy „szemlélete“ lesz, s a köréje csoportosuló írókat elindítja egy konkrét művészi hitvallás „irány“-ába.

Csak íróink készségén áll, hogy ennek az abstrahált ideológiának a héjját dus, izes tartalommal töltsék meg.

A délszlávországi magyar irodalom keretén belül a probléma magjának kibontásmódja az egyes írók diszkrecionális joga marad. Alakulhatnak ki frakciók, árnyalatok, komoly és könnyű irányok, sőt mi több, osztályirodalmak is, de minden öntudatos és felelős író vegye témáját az itteni életkörülményekből. Ezáltal jogosultságot kap az írása, mert egy zárt területen, bizonyos népréteg életében megtörténő specifikus máт gyökeresíti meg a tudatban. A káosz korát fel kell váltani a kialakulás epohájának.

Ha csak annyi hasonlóság van az itteni írások között, hogy mindegyikben fellelhető a lokális színezet, az nem mégy az írói egyéniség rovására, de megvalósítja az írók szinergiáját. Ez az összeműködés evolúciós tényezővé válik, helyet biztosít irodalmunknak a specifikus litteraturák társadalmában és kort jelöl, mely tovább visz, haladó irányban.

Igy vonul be irodalmunk térbe és időbe.

Szirákү Dénés Sándor

Világnézeti- vagy osztályirodalom

Aki figyelemmel kíséri az irodalmi törekvéseket és irányokat, ha nem is épen hivatásbeli észre kellett vennie, hogy annyi színe, tónusa van mint egy mozaikképnek és csakugy mint a mozaikákra csak bizonyos távlatból kelthet egységes hatást: Közelről nagyon is észrevehető a kövek elhatároltsága. Ez nem hiba, sőt a harmoniának, az egységnek a különféleségből összevarázsolt nagy egészében épen az a gyönyörködtető, hogy kontrasztok, árnyalatok kerülnek összhangba és pazar művészi egységet nyújtanak.

A mozaikkép alapanyaga minden színben és formában ugyanaz. Hatása abban rejlik, hogy céltudatos művészettel formálódik egységgé és így széttöredezettségét, magánvalóságát a kollek-

tivum szolgálatába állítja. Sok tarka anyagából megteremti a formát, amely csak így találhatja meg helyét a templom, a színház, az ország-, vagy akár a világegyetem gigászi épületében.

✱

Sok tévedésnek kutforrását érzem abban, hogy az osztályozódottságot a társadalomban nem tekintik természetes jelenségnek, holott a klasszifikálás ugy a szerves, mint a szervetlen világban, tudományban, irodalomban, művészetben, semmi életmegnyilvánulásban nem mellőzhető, ha a meglevőnél jobbat, kiválóbbat, szebbet akarunk létrehozni.

A dolgok és jelenségek osztályozódottsága természetes állapot és színei, tulajdonságai, formai fejlődési fokozatok szerint változik.

Ez a differenciálódás pedig egységesen érvényes testi és szellemi életünk megnyilvánulásaiban.

A dolgok sokféleségéből kell kialakulni a szebb Egységnek és mindaddig nincs hiba az emberi alkotások körül, amíg a különféleségek egységre törekszenek. Apró csaták, malterhullás, cseréptűrés, színek és formák zuzódása nélkül nem épülhet valami magasztos, de arra kell gondolnunk, hogy a lehullott vakolatnak is van valami hivatása.

✱

A dolgok Egység felé való törekvésének a felismerése ma már ugyszólván a köztudatban él épen ezért meglepő, hogy téves kilengéseket épen azok részéről tapasztalhatunk, akik legtisztább ismerői ennek a világegyetemi törvénynek és szívük, lelkük beállitottsága legerősebben igenli ezt az egyetemességet.

Minden céltudatos akarásnak okvetlenül kell, hogy legyenek határai, mert határtalan vágy és akarást épen a kollektívum hitvallói utasítják el maguktól, mint improduktív a földtől, az élettől távolálló jelenséget irodalomban, művészetben, mindenben.

Szerintem a céltudatosság alapkelléke az öntudatosság, amely állapot önmagamra való elismerése felelőssé tesz, ha erőmet a magam osztálytársadalmának szolgálatába állítottam. Felelőssé tesz elsősorban abban, hogy nem szabad lesiklanom az emberi közösség vágányáról, bármely vonalán állít szolgálatába az élet. Harcom tevékenységem, alkotó művészetem kerete lehet elhatárolt, osztályöntudatos, de ebben a keretben is szem előtt kell tartanom az egyetemes emberi igazságokat.

Nem hinném, hogy akár az osztályának, akár az emberi-ségnek tenne szolgálatot az, aki tudatosan állít szembe hazug kontrasztokat szemnek, szívnek idegen groteszkeket, amely osztályművészet vagy osztályirodalom jelszó alatt ok nélkül való gyűlöletet nevel és a harmonizálódást gyökerében rágja meg.

✱

Az irányirodalom kihangsúlyozottsága részben divat ma, részben járvány. Ki hogy minősíti, mint a náthalázat. Egyes íróink a parasztregényt állítják be, mint egyetlen jogosult témát napjainkban. A parasztrekények megszületése és felszínre kerülése nyilván a kor fejlődési fázisa és azért van, mert a tömeglélek kitermelte magából. Az élet termel és selejtez és nem szabad megelégednünk arról, hogy bizony kritikai megállapításainkat sokszor megcáfolja a Holnap. A leghitesebb író sem mondhatja magáról, sem kartársairól, hogy a holnapnak ír. Minden irányzat a mában él. De úgy gondolom, hogy nem hal meg a mával az az írás, amely mindnyájunkért való. Minden irányirodalom is produkálhat emberarcu dolgokat és abból, hogy nem hordok trágnyát a rögre saját szépműves kezemmel, nem következik az, hogy elefántesontörönyből szemlélem a magvetést.

Az író mindenekért való dolga: kifejeződni.

Kifejeződni tudni pazar gazdagon, az életjelenségekre jószagu gyökeres szavakat találni. Arra, ami kézzelfogható, mint a kapanyél, arra is, ami csak úgy jön a semmiből, a mindenből, mint a hanghullám, amit számokkal fog meg a rádiógép... Szavakkal megfogni, lerögzíteni a Mindenség jelenségeit. Nem gondolatjelekkel tölteni ki a szószegénység hézagait hanem a semmibe beleültetni a sulyos és gazdag gondolatokat, hogy a termő szővőn talajában megjelenjen és teremjen mindenkinek, abban a parányi egyszerű tényben, hogy csakis egyedül... emberarcu önmagát adja.

Ez a minden időt túlélő irodalom.

Ez az irodalom az, ami tulnővi az osztálykereteket, tulnő minden macska-egérharcot, ami tulnővi az írókat önmagát.

Formaruhánkat egyéni életünk körülményei szabják ki, de csak ezeket a formákat tulnőtt egyetemes értékkeé valorizált irodalom lehet valóban emberarcu.

Gergely Boriska

Dóri Bácsi

Így ismerte őt néhány generáció ifjúsága azok közül akiknek az a szerencse jutott, hogy személyesen ismerhették...

Beadaker

volt néhány generáció olvasójának, akik úgy gyűjtötték az afforizmáit, mint szenvedélyes bélyeggyűjtők a ritka bélyeget.

Dr. Milko Izidor

volt számos reprezentatív helyen, elismert Név ott, ahol a tudást és műveltséget szigorúan számon tartják.

Ezek a nevek pedig — mint különböző kedvelt ruhadarabok takarták az

Embert, aki Dóri bácsi, Beadeker, Dr. Milkó Izidor volt, . .

*

Mintha helytelenül használnám ezt a szót „volt“, hiszen aki annyi szellemi hagyatékot juttatott nekünk, az nem lehet sohasem számunkra „volt“.

[Akiben úgy együtt volt minden, ami az Embert jelentette, a minden élők legelsőjét a legtisztább megvalósulásban, az nem eshet ki tudatunkból annál is inkább, hiszen öntudatlanul hozzá hasonlók akarunk lenni az emberiségben.

Embert szeretni, könyvet szeretni, mindent és mindenkit megérteni, okosan, bölcsen, szerényen élni és erre teníteni, senki sem tudott szebben nála, erre mifelénk, ahol pedig oly nagy szükség van ilyen mesterekre. Dolgozott ő maga tiszta örömeire és a mi hasznunkra, hiszen ránk pazarolta minden szellemi kincsét.

Aki ismerte őt, vagy aki olvasta, akit megismogatott, vagy akit meggondolkoztatott szavaival, mondanivalóival, annak a lelkében egy életre kivirágzott a hála és a szeretet.

*

Olyan jó büszkének lenni erre, hogy megtisztelő barátságát élveztem és mint a múltban, tovább is levelezhetek Dóri bácsival. Ezután is kérni fogom éltető figyelmét minden olyan törekvésünkhöz, amit mindig szeretettel kísért és amiben mi reménykedni akarunk.

Drága Dóri bácsi az égből látod ezt az elszánt kis csoportját e kietlen tájnak, akik fáradhatatlanul kezdjük újra meg újra az ugartörést, ha látod ezt az új nekizsundulásunkat ebben a tavaszban, ha látod mint gyűlt ismét kalangyába zsenge termésünk, tudom, lemosolyogsz ránk biztató napfényes mosollyal, mert te tudod és hiszed, hogy minden télre megváltoztatlanul jön az új tavasz. Itt hagyta nekünk őszöd drága, drága gyümölcsét, hogy kultúránk zord telén tápláljon, éltesse minket, tehát akarod, hogy éljünk és mi példád nyomán akarunk élni itt.

Példád nyomán szerények vagyunk, magunkba bizók, hitesek. Példád nyomán szemünk szeretettel kísér minden új indulást és helyet szorít neki kicsi asztalunknál.

Példád nyomán igyekszünk az embert megérteni, megbecsülni és a szemeket rányitni az emberi szenvedések megrázó skálájára.

Dóri bácsi mi is emberek akarunk lenni, akik alkotó erőnket a jó és nemes szolgálatába kívánjuk állítani mint Te tetted, és lelki életed utolsó pillanatáig.

A magunk szerény eszközeivel mi is építeni akarunk lelkeket táplálni ezzel a csodálatos valamivel, amit szegényes szokásunk a szeretet közös nevezőjébe rejtett. Kinevelni az emberekben ezt az elsatnyult erőt, amit a gondoktól megnyomott lélek nem enged kivirágozni.

Segíts minket, légy szószólónk a Magasságban, ahonnan te jobban látod tiszta törekvésünket, jobban megértesz minket, mint azok, akik között élünk, ... Te tudod, hogy minden hites akarás megvált valamit, vagy valakit ezen a bus emberszigeten, segíts, hogy ható erőnkkel jótékonyan befolyásolhassuk és nevelhessük a körülöttünk élőket, mint azt Te tetted, szeretett Dóri bácsi.

Fogadom kegyelettel és nem muló szeretettel, hogy minden tavaszon megírom üdvözlő levelem Hozzád, amelyben beszámolok arról, amiről hiszem, hogy érdekelne.

Ugye mindegy az Dóri bácsi, én tudom, hogy vannak lelkek, akiknek mindegy, hogy a születés, vagy a halál évfordulóján üdvözlik-e őket. Az utóbbi az igazi, mert ez jelenti az örök életet.

Gergely Boriska

KLAUS MEHNERT:

Die Jugend in Sowjetrussland

A Szovjetunióban százmillió ember él huszonöt éven alul. Erről a százmillió emberről szól Klaus Mehnert könyve, aki maga is huszonöt év körüli. Moszkvában született. Barátainak nagyrésze ma is a Szovjetunióban él. A közölt számok legjobban mutatják a probléma komolyságát. Az ifjúság nevelése minden államban a legfontosabb feladat. Akié az ifjúság azé a jövő. Ezt minden állam tudja, — de talán sehol sem hatja át annyira az államprogramot ez az eszme, mint a Szovjetunióban, hol minden eszköz csak akkor jelent valamit, ha a nevelést és a jövő generációt szolgálja. Mehnert azért írta meg művét, hogy az ifjúságra, a jövőre terelje az emberek figyelmét, mert úgy látja, hogy minden ország ereje a helyes irányban nevelt ifjúság lelki erejében van. Rámutat az orosz főiskolai tanulók problémáira, a fiatalság küzködésére, az új irodalom kiütőköző alkotásaira, a vallási élet eltolódásaira, az erkölcsi elvek és tanítások ujszerű beállításaira és az emberi természet nemes érzéseinek diadalmas előtörésére az erőszakolt újításokkal szemben. Leírja a diákotthonokat. A különböző társadalmi rétegek számarányát a főiskolákon. Az egész könyv legnagyobb tanulsága az, hogy az államok legfontosabb teendője az ifjúság nevelése és irányítása.

Polácsi János

Prohászka Ottokár nyomában.

Schütz Antal: Prohászka pályája. (Élet- és jellemrajz. Stephaneum 1929). Sik Sándor: Gárdonyi, Ady, Prohászka. (Pallas r.-t. kiadása, Bpest). Zulawski Andor: „A diadalmas világnézet. (Tanulmányok Prohászka Ottokárról. Stadium kiadás, Bpest).

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök összegyűjtött munkáit 25 kötetben adta ki a Stephaneum. Schütz Antal rendezte sajtó alá és megírta hozzá Prohászka Ottokár életrajzát.

Schütz Antal meleg szeretettel és megértéssel tekint végig Prohászka életén. Sajnálattal nélkülözzük a legválságosabb életforduló beható vizsgálatait: P. műveinek indexre helyezése, a háboru, állásfoglalása a társadalmi harcok idején, a forradalom, népmentés, földreform stb. Schütz Prohászka hatását — a személyes jelenlét elmúltával — emelkedőnek látja. Ez egyelőre így is van. Prohászka művei megragadják az olvasót. Ámde teljesen igaz van Sik Sándornak, mikor azt írja: Prohászkanak „voltaképpen csak egy nagy mondanivalója van: a misztikus élmény ujjongása és apostoli kiadása, erről beszél mindig. (168 old.).

Mi, akik valamikor a nagy pap lábainál ültünk és hallgattuk őt, még ma sem feledtük el különös hanghordozását, lobogó, elragadó lelkének páratlan erejét, még ma is sajnáljuk, hogy akiben „ilyen sokoldalú, ilyen állhatatos elmélyedés“ van „Aki ennyi időt és ennyi lelket szentelt a tudománynak“ (Sik: 318), hogy az nem szentelte magát teljesen „az igazság elméleti keresésének“. Prohászka neve nem került, nem kerülhetett Fényi, Cathrein, Pesch neve mellé. Ő a kultura és a terrorról írt! A napi események mellé állt, de a gazdasági kérdések föltevésében nem elég erélyes és a megoldás módzataiban nem elég bátor. Zulawski kísérlete, hogy Prohászka életéből és műveiből irányító eszméket tárjon elénk nem kimerítő és nem elég őszinte. Sik sokoldalú elmélyedése, Schütz komoly tisztelete, Zulawski rajongása Prohászkat más és más oldalról mutatják be az olvasónak, — azonban úgy érezzük az élő, az eleven ember lelkét teljes egészében egyik sem tudta bemutatni.

Polácsi János

A REGGELI UJSÁG

vasárnapi irodalmi melléklete:

A MI IRODALMUNK

Szerkeszti: Szenteleky Kornél

A jugoszláviai magyarság legjobb nevű írói a lap munkatársai. — A Reggeli Ujság az egyetlen lap, amely ténylegesen irodalmat épít és közönséget nevel. Ugyancsak vasárnapi mellékletében:

TÜNDÉRORSZAG

a 6—12 éves gyermekek erkölcs-nemesítő, gonddal összeállított lapja.
Szerkeszti Dezső bácsi.

A REGGELI UJSÁG

**erkölcs, jó mérték,
csak tiszta érték!**

Minden egyes család asztalán ott kell lennie.

Szerkesztőség és kiadóhivatal
Noviszád, Kralja Petra ulica 30.
Szubotica, Kralja Aleksandra ul. 7.

Fiókszerkesztőség és kiadóhivatal
az Északdunabánság minden nagyobb városában.

Ára hétköznap 1 dinár, vasárnap 2 dinár, egy hóra 28 dinár

KALANGYA a jugoszláviai magyarság egyetlen irodalmi folyóirata. — Felelős szerkesztő és laptulajdonos: Bencz Boldizsár. — Felelős kiadó: Blazsek Ferenc (Reggeli Ujság) Noviszád. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kralja Petra ul. 30. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200'—, egész évre 400'— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60'—, negyedévre 30'— dinár, egyes szám ára 12'— dinár. Előfizetés Magyarországon: negyedévre 3'50 pengő, Csehszlovákiában 30'— csehszlovák korona. — Urania (Komlós Márton) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad, Ustavka ulica 14.